

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra hudební výchovy

Diplomová práce

Bc. Daniela Koplíková

Vzorové hodiny hudební výchovy u žáků s nadáním

na prvním stupni základní školy

Olomouc 2018

vedoucí práce: Mgr. Lenka Kružíková, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a použila jsem pouze prameny,
které uvádím v seznamu literatury.

V Olomouci, 2. 6. 2018

Bc. Daniela Koplíková

Mnohokrát děkuji Mgr. Lence Kružikové, Ph.D. za odborné vedení mé závěrečné práce.
Děkuji také Mgr. Romaně Navrátilové za odborné a užitečné rady.

Zároveň mé poděkování patří pedagogům Fakultní základní školy Hálkovy v Olomouci za ochotu, pomoc a poskytnutí informací o vzdělávání nadaných žáků.

OBSAH

Úvod	6
------------	---

TEORETICKÁ ČÁST

1. TERMINOLOGIE OBLASTI NADÁNÍ	8
2. ŽÁK S NADÁNÍM V PROCESU VZDĚLÁVÁNÍ	12
2.1 Systém vzdělávání žáků s nadáním v základní škole	12
2.2 Specifika nadaných žáků	13
2.3 Principy práce s nadanými žáky	16
2.4 Učitel nadaných žáků.....	22
3. HUDEBNÍ VÝVOJ DÍTĚTE MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU	24
3.1 Hudební schopnosti a dovednosti	24
3.2 Hudební výchova a rozvoj nehudebních schopností a dovedností	28
3.3 Analogie hudebního projevu	29
4. METODIKA VÝUKY NADANÝCH ŽÁKŮ VHODNÁ PRO VÝUKU HV	31
4.1 Organizační formy výuky	31
4.2 Metody výuky.....	34

PRAKTICKÁ ČÁST

5. VZOROVÉ HODINY HUDEBNÍ VÝCHOVY	38
5.1 Cíle práce.....	38
5.2 Předmět práce	38
5.3 Metodické listy	39

5.3.1 Metodický list pro učitele č. 1	40
5.3.2 Metodický list pro učitele č. 2	43
5.3.3 Metodický list pro učitele č. 3	47
5.3.4 Metodický list pro učitele č. 4	52
5.3.5 Metodický list pro učitele č. 5	59
5.3.6 Metodický list pro učitele č. 6	64
5.3.7 Metodický list pro učitele č. 7	70
5.3.8 Metodický list pro učitele č. 8	75
5.3.9 Metodický list pro učitele č. 9	83
5.3.10 Metodický list pro učitele č. 10	94
5.4 Diskuse	99
Závěr	101
Seznam bibliografických citací	103
Seznam zkratk	108
Seznam obrázků a tabulek	109
Anotace diplomové práce	

ÚVOD

Při své práci asistenta pedagoga ve třídě pro žáky s mimořádným nadáním si jako speciální pedagog a učitel hudební výchovy všímám několika věcí, u kterých zastávám názor, že by se měly dělat jinak a lépe. Postoj některých učitelů prvního stupně základní školy, kteří nepřikládají výuce hudební výchovy takovou důležitost, jakou by si zasloužila, ale také nedostatek didaktických materiálů, o které by se při své práci mohli opřít, mě přiměl věnovat se této problematice blíže. Navíc bych chtěla poukázat na fakt, že při práci s žáky s mimořádným nadáním hraje hudební výchova významnou roli, jelikož kromě hudebního nadání žáka rozvíjí též kognitivní schopnosti, některé složky obecné inteligence i inteligenci sociální. Zaměřuji se proto na komplexní působení hudební výchovy na žáka. Hlavní myšlenkou je tedy využití hudební výchovy jako prostředku k rozvoji různých typů nadání, nejen hudebního.

Cílem práce je tedy vytvořit materiál, který by jednak zvýšil povědomí učitelů základních škol o důležitosti hudební výchovy u žáků s nadáním, ale také jim poskytl oporu a konkrétní aktivity a způsoby práce, které by mohli ve své pedagogické činnosti využívat. Předmětem práce je tedy žák s mimořádným nadáním a rozvoj jeho hudebních i nehumebních schopností za pomoci konkrétních a v praxi již vyzkoušených aktivit z oblasti hudební výchovy.

Obsah teoretické části představuje základní teoretická východiska oblasti nadání. Zabývá se pohledem na proces vzdělávání žáků s nadáním, charakterizuje jejich specifika a popisuje principy práce s těmito žáky, poskytuje informaci, jakými předpoklady a vlastnostmi by měl disponovat učitel nadaných žáků. S využitím poznatků hudební pedagogiky a psychologie osvětluje hudební vývoj dítěte mladšího školního věku a popisuje jeho rozvoj v oblasti hudební, ale i nehumebních, na který má hudební výchova prokazatelný vliv. V návaznosti na předešlé informace doporučuji metody a organizační formy výuky, které považuji za vhodné pro výuku hudební výchovy ve třídě pro žáky s mimořádným nadáním. Východiskem pro vytvoření teoretického rámce bylo studium české i zahraniční literatury.

Praktická část nabídne metodické listy, vzorové hodiny hudební výchovy, cíleně směřované na žáky s nadáním a strategii enrichmentu (obohacení) jejich výuky. Svým složením jsou zaměřeny na rozvoj hudebních i nehumebních schopností a využívají inovativních metod výuky.

Práce je určena především stávajícím i budoucím pedagogům prvního stupně základní školy, kteří chtějí v hudební výchově vést své žáky kreativním a podnětným způsobem a komplexně je tak podporovat v oblasti výchovy a vzdělávání. Uvedené aktivity považuji za zcela využitelné i v běžných třídách základní školy. Zároveň má diplomová práce poskytuje informace všem, kteří se chtějí dozvědět více o problematice nadání, ať už z hlediska vzdělávání nebo jen poznání základních specifik a osobnostních rysů těchto jedinců.

Bc. Daniela Koplíková

TEORETICKÁ ČÁST

Teoretická část této práce se bude zabývat základními teoretickými východisky oblasti nadání, které považujeme za nezbytné pro úspěšnou výuku nadaných žáků. Bude se jednat zejména o znalost základní terminologie, právních předpisů a systému vzdělávání těchto jedinců na základní škole. Charakterizujeme též specifika a principy práce s nadanými a uvedeme základní vlastnosti, kterými by měl disponovat jejich učitel. Protože se budeme zabývat tvorbou vzorových hodin hudební výchovy, popíšeme v této části též hudební vývoj dítěte mladšího školního věku, osvětlíme vliv hudby na rozvoj hudebních i nehumebních schopností a doporučíme vhodné organizační formy a metody výuky nadaných žáků.

1. TERMINOLOGIE OBLASTI NADÁNÍ

Odborné názvosloví této oblasti je teoreticky uchopováno mnoha odborníky. Z řad zahraničních autorů se jedná především o J. R. Campbella, H. Gardnera či J. Laznibatovou. Mezi nejvýznamnější české specialisty patří J. Jurášková, L. Hříbková nebo J. M. Havigerová. Jejich nejednotnost náhledu na nadání se promítá do odlišné terminologie. Proto v následujícím textu nabízíme více pohledů, které je možné vnímat při snaze vymezit a pochopit tento pojem.

Pro definování základních pojmů v oblasti vzdělávání žáků s nadáním musíme vycházet především z platné legislativy a příslušných vzdělávacích programů. Tyto normy jsou zakotveny v zákoně č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), konkrétně v §17. Pravidla vzdělávání nadaných žáků upravuje vyhláška č. 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných v části čtvrté. Nadaného žáka tato vyhláška v § 27 (2016, odst. 1) definuje jako žáka, *„který při adekvátní podpoře vykazuje ve srovnání s vrstevníky vysokou úroveň v jedné či více oblastech rozumových schopností, v pohybových, manuálních, uměleckých nebo sociálních dovednostech.“* § 27 (2016, odst. 2) vymezuje tzv. žáka s mimořádným nadáním, za kterého se považuje žák, *„jehož rozložení schopností dosahuje mimořádné úrovně při vysoké tvořivosti v celém okruhu činností nebo v jednotlivých oblastech rozumových schopností, v pohybových, manuálních, uměleckých nebo sociálních dovednostech.“* Zda je žák mimořádně nadaný a jaké má vzdělávací potřeby, zjišťuje školské poradenské zařízení ve spolupráci se školou, která žáka vzdělává.

Při definování nadání nejčastěji užíváme dva pojmy – nadání a talent. V laické veřejnosti jsou chápány jako synonyma, v odborných textech ale nalezneme rozlišení těchto dvou pojmů. Laznibatová (2007) formuluje talent jako vysoký stupeň nadání, přičemž nadání je pro ni širší, všeobecný předpoklad pro činnost a výkon a talent znamená určité specifické, úzce vymezené předpoklady. Havigerová (2011a) rozlišuje tyto termíny z vývojového a obsahového hlediska. Vývojově dle ní nadání představuje potenciální vlohy, talent je pak výsledkem vývojového procesu, tedy rozvinutí potenciálu. Obsahově uvádí, že nadání je spojováno s intelektuálními oblastmi výkonu (např. jazykové nadání, matematické nadání, nadání pro vědu) a talent je spojován s oblastmi umění a sportu (např. výtvarné nadání, hudební nadání, pohybové nadání). V tomto textu budeme však pojem nadání chápat jako dispozici k projevení nadprůměrných výkonů v jakékoliv oblasti lidského snažení. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále jen RVP ZV) definuje nadání jako soubor schopností umožňujících jedinci dosahovat výkonů nad rámec běžného průměru populace (2013). Havigerová (2011a) upozorňuje, že pro praktické potřeby není ani tak důležité teoreticky vymežit pojem nadání, jako spíše umět přesně charakterizovat dítě, se kterým chceme pracovat.

Protože ve školním prostředí bývá převážně rozvíjeno intelektové nadání, musíme se krátce zamyslet nad pojmem a významem inteligence. V této souvislosti mluvíme o tzv. kognitivním přístupu ke studiu nadání (Hříbková, 2007). „*V centru pozornosti tohoto přístupu jsou kognitivní schopnosti, inteligence, intelektové nadání jedince a způsob, jakým poznává, zpracovává informace a řeší úkoly a problémy ve svém okolí*“, uvádí Hříbková (2007, s. 12). Pro tento přístup je charakteristické, že je orientován pouze na jednu dimenzi, komponentu osobnosti, kterou považuje za „odpovědnou“ za mimořádný výkon jedince (tamtéž, 2007). Gardner (1999) hovoří o inteligenci jazykové, hudební, logicko – matematické, prostorové a tělesně – pohybové. Na tomto místě dochází k prolínání a syntéze jednotlivých typů nadání z obsahového hlediska a typů inteligence. Snažíme se tím říci, že pojmy nadání, talent i inteligenci můžeme v širším pojetí chápat jako synonyma, v užším pojetí mohou a jsou chápány jinak, nicméně ve vzájemné souvislosti. Grecmanová (2000) například chápe pojem inteligence jako intelektové nadání a dále vychází z Gardnerova dělení a definuje typy intelektového nadání:

- **jazyková (lingvistická) intelligence** – citlivost na význam a pořadí slov, stejně jako funkce jazyka. K oblíbeným činnostem a způsobům rozvoje patří psaní (dopisů, deníku, básní, povídek apod.), čtení, snadné zapamatování si jmen, míst, vymyšlení fantastických historek apod.;
- **logicko – matematická intelligence** – logické přístupy k řešení problému, orientace ve světě čísel a předmětů. Charakteristické je oblíbené časté a rychlé počítání aritmetických příkladů z hlavy, početní činnosti všeho druhu, řešení logických hádanek, hra v šachy a jiné strategické hry;
- **prostorová intelligence** – schopnost vnímání prostoru, schopnost imaginace. Typické je zaměřování se na výtvarnou činnost, kreslení přesné podoby lidí nebo věcí, tvorba map, vytváření názorných schémat jakékoli informace;
- **hudební (hudebně – rytmická) intelligence** – citlivost na zvuky, vnímání tónů, melodie a rytmu. Hudebně nadaní jedinci mají schopnost hrát a improvizovat na hudební nástroje, dobře intonovat, pamatují si melodii a dokážou udržovat rytmus;
- **tělesně – pohybová (kinestetická) intelligence** – schopnost používat tělo k sebevyjadřování, zručnost v manipulaci s předměty. Častá je obliba různých pohybových aktivit, úspěšnost ve sportech, tanci. Kinesteticky inteligentní jedinci jsou neustále v pohybu, vrtí se, dobře napodobují gesta a pohyby;
- **interpersonální intelligence** – schopnost všimnout si a rozlišovat nálady, motivaci a temperament druhých. Takovým lidem se daří snadno navazovat a udržovat mnoho přátelství a společenských kontaktů, zapojují se do mimoškolních aktivit, diskusí, mají rádi společnou práci v týmu, umějí druhým naslouchat, často pečují o lidi, kteří potřebují pomoc;
- **intrapersonální (metakognitivní) intelligence** – schopnost rozumět vlastním pocitům a využívat je k řízení vlastního chování. Pro osoby s tímto typem intelligence jsou charakteristické vyhraněné názory, projevují smysl pro nezávislost, jsou rádi sami a jdou svou cestou i ve způsobu oblékání a chování.

Šťáva in Šimoník (2010) popisuje druhy nadání podle schopností a činností, ve kterých se žák projevuje jako nadaný, ve vztahu ke konkrétním aktivitám:

- intelektové schopnosti (např. verbální, početní, paměťové schopnosti),
- specifické akademické vlohy (např. matematické nadání),

- kreativní nadání (žák tvoří neustále nové nápady a vymýšlí nové produkty a materiály),
- vědecké schopnosti (např. technické, matematické, jazykové nadání),
- vůdcovství ve společnosti (schopnost pro kvalitní mezilidskou komunikaci a vedení osob),
- mechanické (zručné) schopnosti (jsou úzce spjaty s talentem v umění, vědě i strojírenství – manipulace, prostorová představivost, vnímání vizuálních vzorů, detailů apod.),
- talent v krásném umění (umění výtvarné, hudební, herecké a taneční),
- psychomotorická schopnost (nadání na různé druhy sportů nebo umělecké pohybové aktivity).

Uvedené druhy nadání nejsou ohraničené, z čehož vyplývá, že se u každého jedince různě prolínají (tamtéž, 2010). To potvrzuje i RVP ZV (2013, s. 126), ve kterém je uvedeno, že *„mimořádně nadaný žák může disponovat jedním, ale i několika druhy nadání.“*

2. ŽÁK S NADÁNÍM V PROCESU VZDĚLÁVÁNÍ

Jak jsme již zmínili, vzdělávání nadaných žáků upravuje vyhláška č. 27/2016 Sb. o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných v části čtvrté. Ředitel může pro nadané žáky vytvářet skupiny, ve kterých se vzdělávají žáci stejných nebo různých ročníků školy v příslušných předmětech. Lze jim v souladu s vývojem jejich školních dovedností rozšířit obsah vzdělávání nad rámec stanovený příslušným vzdělávacím programem nebo se mohou účastnit výuky ve vyšším ročníku. Dále se mohou se souhlasem ředitelů příslušných škol současně vzdělávat formou stáží v jiné škole stejného či jiného druhu (Vyhláška o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných, MŠMT, 2016).

2.1 Systém vzdělávání žáků s nadáním v základní škole

Vzdělávání mimořádně nadaných žáků v České republice probíhá na základě školních vzdělávacích programů (dále jen ŠVP), případně se může uskutečňovat podle individuálního vzdělávacího plánu, který vychází ze ŠVP příslušné školy, závěrů psychologického a speciálně pedagogického vyšetření a vyjádření zákonného zástupce žáka. Je závazným dokumentem pro zajištění vzdělávacích potřeb mimořádně nadaného žáka. Jelikož ŠVP zpracované podle RVP ZV nemají danou pevnou strukturu, ale jejich obsah se odvíjí vždy od zaměření školy, budeme příkladově vycházet ze ŠVP Fakultní základní školy Hálkovy Olomouc (dále jen FZŠ), která nám poskytla prostor pro realizaci vzorových vyučovacích hodin.

ŠVP FZŠ Hálkovy (2013) uvádí, že mimořádně nadaní žáci jsou na této základní škole vzděláváni ve třídách s rozšířenou výukou vybraných předmětů. Jedná se o rozšířenou výuku českého jazyka a matematiky. Žáci jsou do těchto tříd přijímáni na základě doporučení příslušných odborníků z pedagogicko – psychologických poraden a se souhlasem jejich zákonných zástupců. Uplatňuje se zde i varianta integrace mimořádně nadaných žáků v běžné třídě, či přeskočení ročníku.

Ve vyučovacím procesu se uplatňují dvě základní strategie, které souvisí s uspořádáním a organizací obsahu výuky. První z nich je akcelerace (urychlování), která spočívá v modifikaci učiva takovým způsobem, aby umožňoval rychlejší postup v jednom, několika nebo i ve všech vyučovacích předmětech. Druhou strategií je tzv. enrichment

(obohacování), kterým se myslí prohlubování a rozšiřování učiva nad rámec běžných osnov daného ročníku, ale také stimulace k hledání a objevování dalších možných souvislostí a vazeb, které dané téma nabízí. Aby byla výuka mimořádně nadaných žáků efektivnější, volí škola úpravy i ve vyučovacím procesu. Kromě běžně užívaných metod a forem výuky využívá i řadu dalších moderních vyučovacích metod, které podporují žákovu samostatnost, kritické myšlení a vlastní odhalování pravidel. Jsou to např. metody heuristické, metody řešení problému, metody vícepodnětné, metody inscenační, metody diskuzní, metody samostatné práce, projektová výuka nebo didaktické hry (tamtéž, 2013).

Součástí ŠVP je také mnoho vzdělávacích oblastí. Nás pro potřebu naší práce bude zajímat především vzdělávací oblast Umění a kultura, která je zastoupena vzdělávacím oborem Hudební výchova. Výuka hudební výchovy je tvořena činnostmi pěveckými, instrumentálními, poslechovými a hudebně – pohybovými, které se navzájem prolínají a doplňují. V teoretické části se žáci seznamují s novými hudebními pojmy a hudebními skladateli. Na prvním stupni základního vzdělávání se žáci seznamují prostřednictvím činností s výrazovými prostředky a s jazykem hudebního umění, ale také umění dramatického a literárního. Na druhém stupni se umožňuje žákům širší náhled na kulturu a umění, připomínají se historické souvislosti a společenské kontexty, které ovlivňují kulturu a umění (tamtéž, 2013).

Výuka hudební výchovy je na FZŠ Hálkově rozdělena do devíti ročníků ve dvou stupních. V každém ročníku prvního stupně připadá výuce hudební výchovy jedna vyučovací hodina týdně, na druhém stupni jedna vyučovací hodina týdně v šestém, osmém a devátém ročníku, dvě vyučovací hodiny v sedmém ročníku (tamtéž, 2013).

2.2 Specifika nadaných žáků

Nadané děti mají svá charakteristická specifika, která je vhodné znát, abychom mohli takové žáky nejen identifikovat, ale také rozvíjet a vyučovat (Sejvalová, 2004). Rodič i pedagog by měl vědět, že vývoj u většiny dětí s nadáním je nerovnoměrný. Při výchovném a vzdělávacím procesu je tedy nutné nejen prohlubovat oblasti, ve kterých dítě vyniká, ale také harmonicky rozvíjet schopnosti, které jsou vzhledem k ostatním méně rozvinuté (Havigerová, 2011b). „*Pro zdravý rozvoj sebepojetí dítěte je důležité flexibilně reagovat na jeho potřeby a také se vyvarovat mylných předsudků, které vycházejí ze stereotypů a mýtů vztahujících se k vnímání a porozumění nadanému dítěti,*“ uvádí Havigerová (2011b, s. 10).

Laznibatová (2007) upozorňuje, že nejčastější příčinou mýtů o nadaných dětech je skutečnost, že se u nich již v dětství objevují často netypické a pro ostatní obtížně pochopitelné schopnosti, vzorce chování a zájmy. Mýty o nadaných jsou přitom často dostatečným důvodem, aby se tito lidé obávali přiznat a využít svůj potenciál. I v současné době se někteří rodiče obávají nebo si nechtějí přiznat, že jejich dítě je jiné než ostatní a mají strach, že na něj zbytečně upozorní, pokud budou jeho zájmy výrazněji podporovat. Často argumentují, že nechtějí nadměrným vedením ke vzdělávání brát svým potomkům dětství (Laznibatová, 2007).

Na tomto místě uvádíme příklady nejčastějších mýtů a předsudků, které brzdí vývoj nadaných jedinců (srov. Laznibatová, 2007, Machů, 2006):

- Jsou to děti štěstěny, kterým se vždy daří a vše dostaly zadarmo.
- Dokážou se uplatnit i bez pomoci druhých.
- Jejich mimořádné schopnosti bude škola i rodina vždy oceňovat a akceptovat.
- Musí excelovat ve všech školních předmětech, jinak nejsou nadaní.
- Z mimořádně nadaného žáka vyrosté úspěšný člověk.
- Pouze nadaní rodiče mohou mít nadané děti.
- Učiteli se příjemně vyučuje ve třídě, kde je více mimořádně nadaných dětí.
- Mimořádně nadaní žáci by se neměli učit číst a psát v předškolním věku, protože pak se budou ve škole nudit.
- Nadaní dávají okázale najevo, že jsou lepší než ostatní.
- Nadaní jsou sociálně nepřizpůsobiví.
- Nadaní jsou poslušní a spořádaní.
- Soustředování nadaných do speciálních tříd/škol vede k elitářství.
- Není vhodné dávat nadaným zvláštní úkoly během vyučování, sami si najdou způsob, jak se rozvinou a prosadí.

Podle Winebrennerové (2001) lze charakterizovat nadané žáky ve dvou ohledech – v pozitivním a negativním.

V pozitivním ohledu mohou:

- být extrémně vyspělí v kterékoliv oblasti učení a výkonu,
- vykazovat asynchronní vývoj – tzn. v některých oblastech být významně napřed a v jiných vykazovat věkově adekvátní, nebo dokonce opožděný vývoj,
- mít na svůj věk širokou slovní zásobu a vyspělý verbální projev,
- mít výbornou paměť,
- zvládat složitější myšlenkové operace než jejich vrstevníci,
- přicházet s lepšími způsoby řešení věcí,
- být velmi zvědaví a klást nekonečné otázky,
- mít často mnoho zájmů a koníčků,
- být zcela pohlceni aktivitami nebo myšlenkami,
- mít zvýšený smysl pro spravedlnost, morálku a fair play,
- být silně motivováni pro to, co je zajímavé, raději pracují nezávisle, někteří dokonce samostatně.

V negativním ohledu se nadaní žáci mohou projevat takto:

- odmítají práci nebo pracují nedbale,
- jsou nervózní při tempu práce třídy, nebo když nevidí v práci jasný pokrok,
- protestují proti činnosti, která je rutinní a připadá jim předvídatelná,
- kladou choulostivé otázky a stále vyžadují jejich zdůvodnění,
- odmítají příkazy,
- bývají panovačné k učitelům i spolužákům,
- jsou netolerantní k nedokonalosti, a to vůči sobě i ostatním,
- přecitlivěle reagují na kritiku a snadno se rozpláčou,
- často ruší spolužáky a odmítají se podřídit.

Mezi konkrétní problémy, se kterými se pedagog může setkat při výuce nadaných dětí řadíme například hyperaktivitu, chytání za slovo, individualismus, neochotu spolupracovat a „černobílé“, kategorické myšlení (např. nemůže-li být nejlepší, bude nejhorší) (Jurášková, 2006). Lazníbatová (2007) uvádí také problémy v emocionální oblasti, do kterých řadí introverzi, sníženou adaptabilitu, zvýšenou afektivitu až agresivitu a úzkostnost. *„Současně je třeba mít na mysli, že je nezbytné dobře znát nejen obecné pravdy o nadání*

(platí vždy jen s určitou pravděpodobností), ale též osobnost každého dítěte, vývoj jeho individuality, souvislosti a kontexty, v nichž se nachází, silné a slabé stránky, aby se při výchově a vzdělávání mohlo postupovat co nejvhodněji a nejlépe byly respektovány jejich individuální vzdělávací potřeby,“ doplňuje Havigerová (2011b, s. 11).

Je důležité poznamenat, že nadání se nevyskytuje pouze u intaktní populace. Jurášková (2006) uvádí výskyt nadání u dětí s postižením nebo narušením a označuje tuto skupinu jako nadané se specifickými problémy. Zařazujeme sem i děti podvýkonové a děti ze znevýhodněného sociokulturního prostředí. Své místo zde mají i nadané dívky, vzhledem ke stereotypnosti ženské role ve společnosti, která negativně ovlivňuje jejich úspěšnost. Takoví jedinci poté potřebují speciální diferencovanou péči. Nordby (2002) in Jurášková (2006) užívá v této souvislosti pojem „twice special“, tj. „dvojitá výjimečnost“. Tyto děti mají tedy na jedné straně výjimečné schopnosti – nadání, ale trpí současně určitým handicapem. Bývá velmi obtížné tuto skupinu identifikovat, protože handicap a nadání se často vzájemně kompenzují, maskují či překrývají, a proto bývají tyto děti chybně označovány učiteli jako průměrné. Mezi nejčastější kombinace rozumového nadání a diagnózy patří:

- nadané děti se specifickými vývojovými poruchami učení (zejména s dyslexií, dysortografií a dysgrafií),
- nadané děti s poruchami chování (ADHD, ADD),
- nadané děti s Aspergerovým syndromem (Portešová, 2009).

2.3 Principy práce s nadanými žáky

Kromě již zmíněné akcelerace, která vyhovuje především žákům s rychlým učebním tempem, a enrichmentu (vyšší náročnosti výuky a rozšíření učiva), se můžeme také setkat se způsobem tzv. diferenciací a individualizací. Diferenciací je myšlena přiměřenost kurikula a učiva vlastnostem konkrétního žáka. Individualizace (tzv. vzdělání „šité na míru“) poskytuje žákovi větší odpovědnost za obsah a tempo jeho vzdělávání. Je to vedení k tomu, aby kvalitu svého učení sám kontroloval, stanovoval si vlastní cíle vzdělávání a vlastní vzdělávací strategie (Vondráková, 2012).

V praxi se můžeme často setkat s nesprávným předpokladem, že žáci s nadáním budou zvládat vše sami bez potřeby odborné podpory či vedení. Bloom (in Fořtíková, 2009) poznamenává, že pokud těmto žákům nebude poskytnut systém dlouhotrvající podpory,

vzdělávání a výchovy, nikdy nedosáhnou (i přes vrozené charakteristiky či nadání) extrémní úrovně schopností. Je nutné si ale uvědomit, že tuto potřebu žáků nemůže škola naplnit pouze v rámci běžného vyučování. U žáků s nadáním jsou proto vyžadovány speciální mimotřídní programy. Tyto programy ale nejsou u nás nadaným žákům příliš dostupné, a tak jsou zapotřebí alternativní možnosti rozvoje – mimoškolní kroužky, víkendové a letní školy a jiné (Fořtíková, 2009).

Škrabánková (in Šimoník, 2010) uvádí základní efektivní a nevhodné pedagogické přístupy k žákům s nadáním. Jako efektivní přístupy uvádí:

- místo klasického vysvětlování nechat žáky přemýšlet, diskutovat a objevovat,
- nemít za každou cenu pravdu, učitel by měl žákům ukázat, že není neomylný,
- i za cenu odbočení od tématu nechat učební proces vést otázkami a zájmy žáků,
- poskytovat odůvodnění svých požadavků a používat racionální argumenty,
- podporovat vnitřní motivaci žáků,
- vykonávat aktivity společně s žáky a s nadšením,
- zadávat úlohy jako problém, který se má vyřešit,
- připravovat dostatečně stimulující úkoly a diferencovat je podle zájmu a schopností žáků,
- projevit zájem o jejich vlastní způsob řešení,
- nabízet žákům dostatek zájmových aktivit (ale neočekávat, že se jich bude každý žák chtít ochotně zúčastnit),
- hodnocení výkonů by mělo probíhat formou diskuze,
- pozitivní hodnocení žáka,
- neobávat se žáků, být jejich partnerem.

Naopak jako neefektivní (nevhodné) se jeví tyto přístupy:

- očekávat, že budou mít žáci k pedagogovi bezvýhradnou autoritu,
- prosazovat stanovené způsoby řešení úloh,
- požadovat od žáků formální postupy a odpovědi,
- očekávat bezchybnost a dokonalost,
- všimnout si na žákovi více chyb než pozitiv,

- využívat žáka často na pomoc slabším spolužákům,
- vytvářet častými individuálními soutěžemi prostředí rivality v kolektivu,
- používat žáka s nadáním jako příklad ostatním spolužákům,
- nadměrně používat vnější motivaci,
- nutit žáky dělat činnosti, ke kterým mají odpor (tamtéž, 2010).

Obecně vidíme tyto přístupy jako správné, nicméně si myslíme, že bychom v praxi měli hledat určitý kompromis. Každý žák s nadáním je individualitou a je nutné to respektovat, ale dle našeho názoru bychom se neměli některým vyhoceným situacím úplně vyhýbat, naopak učit žáky, jak se v takových situacích mají zachovat. Žáky bychom v žádném případě neměli nechávat ve výuce prioritně diskutovat, odbíhání od tématu si učitel v každé hodině nemůže dovolit, už jen s ohledem na plnění předepsaného učiva. Učitel by měl umět poskytnout žákům čas na diskuzi a stejně tak diskuzi ukončit. Žáci by se to měli učit respektovat. Stejně tak vyvolávání prostředí rivality nemusí být v občasném intervalu nevhodné, žáci by se měli učit chápat, že ne ve všem vynikají, že mají i oni slabé stránky.

Základní principy práce s nadanými dětmi též popisuje Hříbková (1999) a doporučuje následující pravidla komunikace.

I. Neautoritativní komunikace

Nadané děti mohou mít velmi často silný pocit vlastní autonomie a její narušení berou jako velkou osobní křivdu. Nejvíce se jich dotýká, pokud pedagog (ale i rodič) volí autoritativní styl výchovy a komunikace, kdy platí zákazy a příkazy bez dalšího vysvětlení sledovaného záměru. Dítě potom prožívá pocity neporozumění vzniklé situaci a brání se buď útokem, nebo uzavíráním se do sebe.

II. Pozorné naslouchání

Nadané dítě, pokud je výrazně komunikativní, je schopné celé hodiny líčit své zkušenosti, které zažilo, vyprávět podle vlastní fantazie, vymýšlet nová pravidla her pro celý kruh

rodiny i přátel. Je proto velmi důležité naslouchat jejich potřebám a respektovat jejich názor.

III. Nenutit nadané dítě do činnosti

Nadané děti často nemusí být ochotny přijímat pravidla dospělých. Zde je samozřejmě nutno hledat kompromis. Určitá pravidla musí respektovat, ale pokud bychom se orientovali na přehnané strukturování jejich času a třeba i hry, mohli bychom ničit přirozenou touhu dětí po vlastním objevování a nalézání nových principů vlastní cestou.

IV. Prostor pro prezentaci dítěte

Pro harmonický rozvoj osobnosti je klíčový obdiv dospělých i vrstevníků i pocit uznání a pochvaly. Každé dítě by mělo zažívat pocit, že se jemu samotnému něco podařilo. Toho můžeme dosáhnout právě tím, že dětem dáme možnost prezentovat své dovednosti, výtvary a nápady.

V. Provádět společné hodnocení činností

Pokud nadanému dítěti dáme prostor, aby nejprve samo zhodnotilo výsledek své činnosti, vyhneme se tak přímé kritice, na kterou může být velmi citlivé. Dostane tak možnost nejen citlivě posoudit své nedostatky, ale učí se také reflektovat vlastní výkon a postupně poznává, že kritika může být i velmi pozitivním faktorem rozvoje.

Dále je žádoucí, aby očekávání pedagogů (i rodičů) vůči nadanému dítěti byla realistická. Nadměrná očekávání mohou dítě frustrovat, protože je nedokáže splnit a může se cítit pod tlakem, naopak příliš nízká očekávání mohou způsobit stagnaci ve vývoji a rozvoj potencialit dítěte zpomalit. Neměli bychom dítě tlumit v rozvoji ani jej tlačit do předčasné specializace. Pro rozvoj sociálních dovedností je důležité, aby se dítě setkávalo s vrstevníky, kteří jsou taktéž extrémně nadaní. Rozvíjí si tak zároveň i své rozumové schopnosti,

konfrontují své poznatky a současně sdílejí zkušenosti, zážitky i problémy (Splítková in Havigerová, 2011b).

„Základem vzdělávání nadaných dětí je vypracování edukačních postupů a vytvoření adekvátních podmínek, které podporují rozvoj intelektového i sociálního potenciálu dítěte. Rovnoměrným rozvojem všech těchto aspektů by se měl zabezpečit harmonický vývoj osobnosti nadaného dítěte,“ uvádí Křováčková (in Havigerová, 2011b, s. 24). Výuku žáků s nadáním můžeme zpestřit využíváním forem, které flexibilně reagují na jejich aktuální potřeby a současně podporují rozvoj nadání (Laznibatová, 2007). Jedná se o následující formy:

- učení objevováním, které je založeno na tom, že u dětí vzbuzujeme zvědavost. Neměla by jim být prezentována pravidla a poučky, ale měl by v nich být vzbuzen zájem o jevy jako takové a vést je k tomu, aby je samy objevovaly a poznatky o nich dokázaly samostatně formulovat;
- učení hrou vycházející z přirozených sklonnů dítěte hrát si. Hru považujeme za motor učení a na základní škole je využívání toho principu velmi důležité. Jak k tomuto učitel bude přistupovat, záleží zcela na jeho fantazii;
- volné učení, jež je založeno na tom, že si žáci v některých vyučovacích hodinách vybírají obsah probírané látky samy. Dále se mohou rozhodnout např. s kým budou pracovat ve skupině apod.;
- učení komunikací, kdy se děti učí vyjadřovat svoje pocity a názory. Realizuje se formou komunitního kroužku na začátku nebo na konci vyučovací hodiny. Učitel se snaží o navození optimální sociální i emocionální atmosféry, aby děti poté mohly uvolněně a s klidem přistupovat k učení;
- informující učení, které je typem frontální výuky. Záleží na učiteli, jaký způsob podání učební látky zvolí, jen by výklad neměl být monotónní a nezáživný. Žáci vnímají nejen informace, které učitel předává, ale také jeho osobnost, náladu, vztah k dětem a další charakteristiky;
- učení cvičením a opakováním realizované atypickým způsobem, netradičně tak, aby vždy bylo v úloze jiné, nové zadání. Nadané děti nemají rády časté opakování známých věcí, ale nesmíme zapomínat, že i pro ně je důležité opakování a upevňování probírané látky;

- orientované učení, jímž chápeme učení prostřednictvím formulace otázek (resp. workshopů nebo dětských výzkumů). Učitel přednese dětem netypický problém, pro který mají najít řešení. Podněcuje je tak k vyhledávání nových informací, interpretaci získaných údajů a prezentaci výsledků (tamtéž, 2007).

Při hudebním vyučování dodržujeme specifické principy (zásady), které hrají důležitou roli v komunikaci učitele a žáka a napomáhají spoluvytvářet podmínky pro efektivní vyučování (Holas, 2004).

Zásada názornosti uplatňujeme nejen při bezprostředním navazování kontaktu žáka s uměleckým dílem, ale i při seznamování se s obsahovou a formální stránkou hudebního díla. Využíváme názoru zrakového, sluchového nebo motorického (tamtéž, 2004). Tato zásada má zvláštní význam u žáků mladšího školního věku, pro něž hudebně vyjadřovací prostředky (hudební řeč) jsou příliš abstraktní a potřebují názornou oporu. Nejúčinnějším názorem hudebního díla je živý pěvecký nebo instrumentální přednes učitele, který slouží jako zvukový názor a současně jako vzor podněcující k napodobování. Reprodukovanou hudbu používá učitel tehdy, když uvádí skladby, které nemůže interpretovat sám vlastní hrou (např. opery, orchestrální a komorní díla apod.). Sluchový názor uplatňujeme i při osvojování písní a při pěvecké intonaci (opěrné písně). Nejpřesnějším zrakovým názorem je potom notové písmo, které je nástrojem pro vybavování tónových a hudebních představ. Tvorbu hudebních představ lze urychlit též motorickými vjemy, které vznikají při hře na hudební nástroje (Sedlák a Siebr, 1985).

Zásada přiměřenosti spočívá v organizování vyučování takovým způsobem, aby bylo přiměřené výběrem učiva i použitými metodami. To předpokládá zjištění stavu rozvoje hudebních schopností, dovedností a znalostí jednotlivých žáků a provedení rozboru úrovně předcházející výuky (Sedlák a Siebr, 1985). Tato zásada vyžaduje individuální přístup k žákům a srozumitelnost i kulturu vyjadřování každého pedagoga (Holas, 2004). „*Učitelská praxe potvrzuje, že malá náročnost vyučování zpomaluje tempo rozvoje hudebních schopností a zájem o vyučování zvláště u hudebně vyspělých žáků, a naopak nepřiměřenost vyučování způsobuje u mnohých dětí nezájem a ztrátu sebedůvěry,*“ upozorňují Sedlák a Siebr (1985, s. 75).

Lasevičová (2004) řadí k předešlým principům i tzv. zásadu integrativnosti, kterou považuje v současné hudební výchově za nezastupitelnou. Bývá uplatňována v rámci

mezipředmětových vztahů (integrita tělesné, výtvarné či dramatické výchovy, českého jazyka a dalších předmětů), ale i v rámci samotné hodiny hudební výchovy, kde se jedná o prolínání jednotlivých hudebních prvků nebo činností (např. zpěvu a hry na nástroje, zapojení dechového cvičení do hlasového apod.). Tato zásada odstraňuje stereotyp výuky a podněcuje kreativitu žáků. Přispívá též k emocionálnímu prožití hudebních činností a má silný motivační a aktivizující účinek, vede učitele k hledání efektivnějších metod a způsobů práce (tamtéž, 2004).

Zásada soustavnosti a posloupnosti je založena na dovednosti pedagoga skloubit poznatky z jednotlivých předmětů (teoretických i praktických) v účinný systém respektující návaznost učiva v jednotlivých ročnících (Holas, 2004). Žák by měl poznat souvislosti mezi jednotlivými hudebními jevy a činnostmi, vztahy mezi pěveckým projevem, percepcí a instrumentální hrou i význam hudebně tvořivé činnosti pro pochopení hudby a její výstavby. Požadavek soustavnosti a posloupnosti je zajištěn v učebních osnovách a učebnicích. Učivo je řazeno tak, aby postupovalo od jednoduchého ke složitějšímu, od známého k neznámému, od konkrétních úkonů k abstrakci (Sedlák a Siebr, 1985).

Je důležité si uvědomit, že vedoucí úloha učitele ve vyučování nesmí přerůst v autoritativní přístup k dítěti. Musí se naopak snažit přenést co největší podíl aktivity na žáka a vystupovat spíše jako rádce. Takto vytvoří atmosféru spolupráce, v níž si dítě uvědomuje své postavení a cítí se jako tvořivý subjekt. Tento princip práce s žákem označují Sedlák a Siebr (1985) jako zásadu aktivity a uvědomělosti žáků.

2.4 Učitel nadaných žáků

Laznibatová (2012) poukazuje na důležitost speciální přípravy a speciální kvalifikace učitelů, které jsou potřebné pro kvalitní výchovu a vzdělávání nadaných žáků. Téma vzdělávání nadaných žáků by proto mělo být zařazováno do výuky na vysokých školách. Tento trend se nejrychlejšími tempem rozvíjí především v USA, svědčí o tom fakt, že již v roce 1888 byla tato problematika (na rozdíl od ČR) již vyučována, a to na 134 vysokých školách. Přípravou učitelů nadaných žáků se ve větší míře též zabývají aplikační pracoviště v Holandsku, Rakousku a Maďarsku, kde je součástí této přípravy především obeznámení se s formou diferencovaného kurikula (učebních plánů) v rámci vyučovacích programů pro nadané, které vycházejí z jejich speciálních vzdělávacích potřeb a zájmů. U nás se v minulém období problematika nadaných a speciální otázka jeho rozvoje ve výchovně –

vzdělávacím procesu v zásadě téměř neřešila. Evropa se celkově více zaměřuje na specifickou přípravu pedagogů ve formě specializovaných, postgraduálních studií zaměřených na práci s nadanými dětmi (Laznibatová, 2012).

„V rámci rozvíjení nadání ve škole musí být učitel připravený a schopný optimalizovat vzdělávací postupy podle potřeb nadaných žáků, kde je potřebné rozvíjet jejich silné stránky (především výkonové), ale posilňovat i slabší stránky týkající se emocionální a sociální sféry, taktéž i jistých vývojových disproporcí,“ uvádí Laznibatová (2012, s. 138). Je tedy zřejmé, že učitel musí přistupovat k dítěti v celé šířce jeho osobnosti, musí jej pozorovat globálně. Jedním z důležitých faktorů, které podněcují, motivují a napomáhají celkovému rozvoji žáka, je tedy učitel – učitel kompetentní, empatický, spravedlivý a starostlivý, který svou odborností, kvalifikovaností, ale i osobním příkladem žáky ovlivňuje (tamtéž, 2012).

Učitel nadaných dětí by měl být nositelem následujících charakteristik.

- Musí být natolik kreativní a flexibilní, aby dokázal emocionálně oslovit žáky, odborně jim podat informace, prakticky znázornit poznatky a vycítit jejich potřeby.
- Musí nejen zprostředkovávat informace, ale dávat žákům prostor pro vytváření, rozvíjení osobnosti, zohledňovat potřebu žáků klást otázky, říct svůj názor a argumentovat.
- Měl by k žákům přistupovat tolerantněji, volněji, na bázi partnerských vztahů, ale s podporou, porozuměním, chápavým postojem a přístupem.
- Musí disponovat odbornými vědomostmi, pedagogickou zručností a profesním růstem, být spravedlivý, pravdivý a zapálený pro svou práci.
- Měl by být inteligentní a jednat systematicky.
- Měl by mít zájem o kulturu a umění (Laznibatová, 2012, Jurášková, 2006).

3. HUDEBNÍ VÝVOJ DÍTĚTE MLADŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU

Etapa mladšího školního věku, která se kryje s povinnou školní docházkou na prvním stupni základní školy, je důležitým obdobím v biopsychickém a sociálním vývoji žáka a vlivem soustavné hudební výchovy i v jeho rozvoji hudebním. Kvalitní hudební výchova urychluje nejen hudební rozvoj, ale má kladný vliv i na celkový psychický vývoj dítěte (Sedlák a Váňová, 2013). „*Soustavná a kvalitní hudební výchova v základní škole má účinný vliv na rozvoj všech analyzátorů. Jejím úkolem je všestranný hudební rozvoj dítěte prostřednictvím široce založené hudební aktivity (souboru hudebních činností). Jde především o to, vytvořit pevné pěvecké návyky u všech dětí, rozezpívat kolektivy tříd, vytvořit schopnost soustředěného poslechu přiměřených hudebních skladeb, kultivovat hudbou tělesné pohyby a rozvíjet motoriku potřebnou ke hře na hudební nástroje,*“ popisují Sedlák a Váňová (2013, s. 364).

Pokud hovoříme o vývoji a rozvoji osobnosti žáka v hudební výchově, rozumíme tím rozvoj nejen v oblasti hudební. I když hlavním úkolem hudební výchovy je komplexní rozvoj hudebního nadání žáka, nezapomínáme ani na rozvoj kognitivních schopností a některých složek obecné inteligence nebo na sociální vliv hudby. V této souvislosti bychom rádi objasnili, co je vlastně hudební nadání a co vše dynamika tohoto procesu ovlivňuje.

„*Hudební nadání považujeme za specifickou vlastnost osobnosti představující otevřený systém s hierarchickým uspořádáním jednotlivých elementů jeho struktury. Tento systém je podmíněn rozvojem klíčových hudebních schopností a projevuje se mnohostrannými vztahy k hudbě a nejrůznějšími formami hudební aktivity jedince,*“ uvádí Holas (2004, s. 40). Musíme si uvědomit, že struktura hudebního nadání je výrazně ovlivněna změnami v průběhu hudebního vývoje jedince, kdy se vyvíjejí a formují nejen vnitřní předpoklady pro jednotlivé hudební činnosti, ale také zájmy, orientace i potřeby člověka (tamtéž, 2004).

3.1 Hudební schopnosti a dovednosti

Začneme-li u žáka zkoumat jeho hudební aktivitu a jeho vztah k hudbě, budou nás zajímat i jeho hudební schopnosti. Vznik a rozvoj hudebních schopností musí být zkoumán ve vztahu k celé struktuře lidské osobnosti a nemůže být odtržen od obecné schopnosti inteligence, která velmi často v hudebních schopnostech intervenuje (Sedlák a Váňová, 2013). Důležité je si uvědomit, že hudební schopnosti nejsou neměnnou strukturou, jejich kvalita

i kvantita se mění v závislostech na vlohovém základu, na procesech zrání, na věku jedince i na prostředí a výchově (tamtéž, 2013).

Často diskutovaným tématem je vztah dědičných činitelů a činitelů získaných v individuálním vývoji prostředím a výchovou. Touto problematikou se zabývá i Franěk (2005), který počátky výzkumů dědičnosti hudebních schopností dává do souvislosti s výzkumy dědičnosti inteligence. V prvních desetiletích 20. století propukl spor o to, zda jsou hudební schopnosti založeny spíše na vrozeném talentu, nebo zda se rozvíjejí na základně vlivu podnětů prostředí, ve kterém dítě žije. „*Je přirozeně nesporné, že dědičné faktory mají v rozvoji hudebních schopností důležitou úlohu, avšak na rozvoji dědičných vloh se také významně podílí prostředí. Představitelé behaviorální genetiky (např. Plomin a Caspi) odhadují, že v dosaženém stupni rozvoje určité schopnosti je její genetický základ obsažen přibližně ze 40%,*“ uvádí Franěk (2005, s. 144).

V současnosti předpokládáme, že hudební schopnost je vlastnost, která se běžně vyskytuje u většiny lidí, každý člověk je v podstatě muzikální, všichni lidé mohou v podstatě provozovat hudbu, mohou zpívat nebo hrát na nějaký hudební nástroj. Rozvoj hudební dovednosti nezávisí pouze na vlastním hudebním nadání, ale také na souhře mnoha dalších faktorů, to však neznamená, že mezi lidmi neexistují geneticky dané rozdíly ve vlohách (tamtéž, 2005). Pokud budeme jako pedagogové vycházet z tohoto předpokladu, budeme vědět, že svým hudebním působením na žáky můžeme vždy jejich schopnosti rozvíjet. Navíc u dětí mladšího školního věku se ještě jejich hudební výjimečnost nemusela projevit a my můžeme být jejím spouštěčem.

Pro účely naší hudebně výchovné a vzdělávací praxe předkládáme klasifikaci hudebních schopností, které u žáka můžeme rozvíjet:

- hudební sluch (sluchově percepční a sluchově motorické schopnosti),
- hudební cítění, smysly pro hudebně výrazové prostředky (rytmické, tonální a harmonické cítění)
- hudebně intelektové schopnosti (hudební paměť, hudební představivost a hudební myšlení,
- hudebně tvořivé schopnosti (integrace, originalita, fantazie, fluence, flexibilita a jiné) (Sedlák a Váňová, 2013).

Hudební schopnosti chápeme jako předpoklady k hudebním dovednostem a činnostem, hudební dovednost je v podstatě navenek projevená hudební schopnost v hudební činnosti. Základem jakéhokoliv hudebního projevu je neodlučitelná triáda schopnost – dovednost – činnost. Uvádíme tabulku základních hudebních dovedností, které jsou nutné k realizaci hudebních činností v hudební výchově na prvním stupni základní školy (tamtéž, 2013).

Sluchové dovednosti	<ul style="list-style-type: none"> – sluchem rozlišovat vlastnosti tónů – postihovat směr melodického pohybu – rozpoznat mimotonální tón v melodii – poznat melodii ukončenou a neukončenou – rozlišit počet tónů v souzvuku – slyšet záměrné chyby ve známé písni – vědomě používat termíny pro dynamiku, tempo apod.
Rytmické dovednosti	<ul style="list-style-type: none"> – všímat si souvislosti mezi hudebním a slovním rytmem – osvojovat si rytmičné slabiky – rozpoznat a reprodukovat metrum – reprodukovat rytmický zápis písne – vytvořit a reprodukovat rytmický vícehlas – reagovat pohybem na dvoudobé i třídobé metrum – taktování, tance – poznat změny metra a tempa – najít rytmickou chybu – tvořivě se rytmicky projevovat – znát základní pojmy z oblasti rytmu
Pěvecké dovednosti	<ul style="list-style-type: none"> – zaujímat správný postoj při zpěvu – osvojovat si zásady správného pěveckého dýchání a frázování – tvoření hlavového tónu a rezonance, měkkého hlasového začátku a správné výslovnosti – intonačně čistě reprodukovat jednohlas i vícehlas – zpívat s emocionálním zaujetím

Intonační dovednosti	<ul style="list-style-type: none"> – osvojit si základní opěrné písně a nápěvky – analyzovat notový záznam písně – zazpívat píseň z not – osvojovat si spolu s intonačním učivem základní poznatky z hudební nauky
Nástrojové dovednosti	<ul style="list-style-type: none"> – zvládat techniku hry na nástroje Orffova instrumentáře, případně sopránovou zobcovou flétnu – reprodukovat nebo tvořit přede hry, mezihry a dohry k písním – experimentovat s barvou nástrojů – využít nástroje jako doprovod k pohybu – ověřovat si na nástroji poznatky hudební teorie – vyjádřit hrou na nástroj svůj tvořivý nápad
Hudebně pohybové dovednosti	<ul style="list-style-type: none"> – spontánně reagovat pohybem na hudbu – pohybem reagovat na změny v tempu a metru – ovládat hru na tělo – pamatovat si choreografii v pohybových tancích i hrách
Hudebně tvořivé dovednosti	<ul style="list-style-type: none"> – imitovat předváděné rytmické, melodické nebo pohybové modely – pohotově a tvořivě reagovat na učitelovy podněty – využívat známé v nových situacích – hledat nová řešení – tvořivým způsobem si osvojovat základní hudební zákonitosti
Poslechové dovednosti	<ul style="list-style-type: none"> – rozpoznávat emocionální typy hudby – orientovat se v základních hudebních žánrech – získané poslechové dovednosti využívat ve vlastní hudební tvořivosti

Tab. 1: *Základní hudební dovednosti* (Sedlák a Váňová, 2013)

Tyto úkoly se mohou zdát zdánlivě náročné, ale jelikož se mohou opřít o rychlý tělesný a duševní rozvoj dětí mladšího školního věku a o velkou plastičnost nervové soustavy, jsou dobře splnitelné. Zrání korových částí sluchového analyzátoru, upevňování koordinace

mezi sluchem a hlasem a sluchová cvičení u nich způsobují rozvoj hudebního vnímání, obrysové vnímání přechází v analytické. Roste pozornost dítěte vlivem poslechové činnosti. Původní bezděčná pozornost přechází v úmyslnou a dovoluje dítěti aktivní poslech již náročnější hudby. Vytváří se základní hudební představy potřebné i k vokální intonaci. Roste též kapacita i funkce hudební paměti, děti jsou schopny zapamatovat si jednoduchý nápěv i reprodukovat neznámou melodii. Rozvoj motoriky v tomto období též umožňuje hru na klasické hudební nástroje. Za předpokladu správného vedení se též vyvíjí dětský hlas, pěvecká výchova vede ke zvětšování hlasového rozsahu. Pokud poskytneme žákům v hodinách hudební výchovy prostor pro seberealizaci a nebudeme utlumovat jejich fantazii a imaginaci, budou velmi tvořiví a mohou získat hudební zážitky, které si uchovají po celý život (Sedlák a Váňová, 2013).

3.2 Hudební výchova a rozvoj nehudebních schopností a dovedností

Existuje mnoho důkazů, že hudební výchova má celkově pozitivní úlohu při rozvoji člověka – podílí se na rozvoji dalších nehudebních schopností a dovedností. Často tradované je například spojení hudebního nadání a matematiky. Hudební výchova také zlepšuje kognitivní dovednosti a vede k lepšímu školnímu prospěchu dětí (Franěk, 2005). Dále je poměrně často diskutován vztah hudebních schopností k jiným uměleckým schopnostem, výtvarným či literárním (Sedlák a Váňová, 2013).

Aktivní hudební činnost může též pozitivním způsobem ovlivňovat chování dětí a mládeže. Výuka hry na hudební nástroj zlepšuje určité osobnostní vlastnosti mládeže jako například disciplínu, koncentraci, schopnost relaxace, spolehlivost, odpovědnost i lepší chápání své vlastní osobnosti (Franěk, 2005). „*Výzkum Costy – Giomiové (1999) ukázal, že dětem, které se po tři roky účastnily výuky hry na hudební nástroj, se postupně zlepšovalo jejich vlastní sebehodnocení ve srovnání s dětmi, které se na žádný hudební nástroj hrát neučily. Rodiče dětí rovněž uváděli, že hudební výchova měla na děti pozitivní vliv i v dalších oblastech – zvyšovala schopnost koncentrace, relaxace, vedla je k jinému způsobu myšlení a k větší disciplíně,*“ popisuje Franěk (2005, s. 164). Proč tomu tak je, vysvětlují Sedlák a Váňová (2013), kteří pokládají hudební schopnosti za schopnosti speciální, vedle nichž stojí schopnost všeobecná – inteligence. Inteligencí rozumí dispoziční základ, všeobecnou zdatnost k myšlenkovým aktivitám. Poukazují na jednotu lidské osobnosti, čímž naznačují, že speciální schopnosti jsou propojené s obecnými. Proto se také každá hudební schopnost

spojuje s vlastnostmi osobnosti. „*Rozvoj hudebních schopností zvedá celkovou úroveň intelektu a obráceně: obecná schopnost se zase uplatňuje v těch činnostech, pro něž jsou nepostradatelné zvláštní schopnosti,*“ uvádějí Sedlák a Váňová (2013, s. 58).

V souvislosti s rozvojem nehudebních schopností a dovedností nadaných dětí bychom se chtěli zmínit o rozvoji hudební tvořivosti a jejím dopadu na rozvoj tvořivosti obecně. Tento vliv je podložen mnoha výzkumy, například Guilford (1957) mluví o tzv. divergentním myšlení, které spočívá v tom, že myšlenkové operace v produktivním myšlení umožňují modifikovat hudební struktury a vytvářet nové, dosud neexistující tvary. Jejich tvůrce pak hledá nové kombinace, často experimentuje a znovu prověřuje. Moga (2000) potvrzuje, že studium umění dělá lidi kreativnějšími a rozvíjí jejich představivost a může být využito ke kultivaci tzv. „thinking dispositions“, „dispozic k myšlení“. „*Ve struktuře hudebně tvořivého myšlení lze identifikovat základní inventář tvořivých schopností – tzv. rysů hudebně tvořivého myšlení, zajišťujících specifika tvořivého procesu, a zejména pak jeho výsledku,*“ uvádí Sedlák a Váňová (2013). Jako pedagogové bychom si měli uvědomit, že hudební tvořivost nelze u dítěte vynutit příkazem, je třeba ji podněcovat a vytvářet pro ni motivující prostředí. Je vhodné navozovat tvořivé situace, např. řešení problémů, volné asociování, operace s hudebními představami apod. Elementární hudební úkony začleňujeme do komplexní muzické hry, ve které se dítě tvořivě rozvíjí. Žáka bychom měli nechat pracovat samostatně a nesvazovat ho detailními pokyny, hodnotíme průběžně jeho výkony a tvořivé pokusy a chválíme ho za zdařilé úkoly (tamtéž, 2013).

3.3 Analogie hudebního projevu

„*Mnohé výzkumy poukazují na paralely mezi hudebním a nehudebním chováním, což znamená, že konkrétní vzorce chování, myšlení a prožívání se specifickým způsobem projevují v hudebním projevu,*“ uvádějí Mastnak a Kantor (in Müller, 2014). Tohoto principu využívá především muzikoterapie, ale jeho znalost může pomoci i pedagogům jednak v pochopení pocitů žáků, jednak ve sledování jejich aktuálního stavu a průběžného vývoje. Pokud s žáky děláme nějakou činnost, měli bychom vědět, jaké procesy a v jaké oblasti je můžeme touto činností ovlivňovat. V každé hudební i nehudební situaci se odráží chování žáka, jeho psychická reaktivita, schopnost sociální interakce a sociální dovednosti (tamtéž, 2014).

Mastnak a Kantor (in Müller, 2014) popisují vliv hudebních činností na motoriku, percepci, komunikaci, sociální vztahování a další oblasti:

- hra na nástroj a na tělo – ovlivňuje motoriku a koordinaci horních končetin, zrakovou a sluchovou percepci, paměť, pozornost i rozumové schopnosti;
- hudebně – pohybové aktivity – mají navíc vliv na lokomoci i koordinaci celého těla;
- zpěv – působí na rozvoj řečových schopností, paměti, pozornosti i sluchové percepce;
- diskuze o hudbě – ukazuje učiteli rozumovou úroveň žáka, dále rozvíjí paměť i pozornost;
- práce s notací a zpěvníky – rozvíjí zrakovou percepci, pozornost, paměť a rozumové schopnosti.

Tyto jmenované oblasti musí být rozvíjeny u všech žáků, tedy i u žáků s nadáním a především u žáků s dvojí výjimečností.

4. METODIKA VÝUKY NADANÝCH ŽÁKŮ VHODNÁ PRO VÝUKU HUDEBNÍ VÝCHOVY

Nadané děti všeobecně považujeme za žáky se speciálními výchovně – vzdělávacími potřebami, jsou označeny pojmem „exceptional children“, což znamená „výjimečné děti“. Protože svou výjimečnost prokazují právě v intelektové oblasti, potřebují též specifické metody vzdělávání, specifické postupy (Laznibatová, 2012).

Metody a organizační formy, které v následujícím textu uvádíme, považujeme z hlediska vlastní praxe za využitelné při vzdělávání nadaných žáků inkluzivní formou, kde je celkový počet žáků ve třídě snížen na 14 až 18. V tomto počtu má pedagog větší možnosti pro úpravu výuky a individuální přístup k žákovi. Dle Skalkové (2007) se jednotlivé metody a formy ve vyučovací hodině prolínají a jejich volba závisí na cíli vyučovací hodiny, charakteru probíraného učiva, respektování individuálních zvláštností a potřeb všech žáků, jejich připravenosti a v neposlední řadě na materiálně – technickém zázemí, které má daná škola k dispozici.

4.1 Organizační formy výuky

Jelikož žáci s nadáním představují specifickou skupinu žáků, zařazujeme do výuky takové organizační formy výuky, které akceptují jejich speciální vzdělávací potřeby. Talentované děti upřednostňují inovativní pedagogické přístupy, které se vyznačují zvýšenou angažovaností ve výuce a používáním problémového a kreativního myšlení (Jurášková, 2006). Musíme tedy volit takové formy a metody výuky, které podporují motivaci, samostatnost, kooperaci, komunikaci, tvořivost, představivost, rozvoj kritického myšlení a dalších vyšších úrovní myšlení (Machů, 2010). Na základě zmíněných požadavků jsme z dostupné literatury vybrali některé formy výuky, které jsou vhodné při vzdělávání žáků s nadáním a rovněž se nám osvědčily ve vlastní praxi.

Skupinové vyučování

Podstatou této formy výuky je seskupování žáků do menších celků, ve kterých žáci pracují na společném úkolu. Učitel přebírá roli pomocníka a poradce a na práci jednotlivých skupin dohlíží. Žáci si tak mohou vzájemně pomáhat, vysvětlovat si učivo a společně plnit zadaný úkol (Zormanová, 2012). V hudební výchově se nám tato metoda osvědčuje například

při práci s textem, kdy žáci společně vyhledávají a získávají informace, vyplňují je do pracovních listů a tvoří si tak vlastní zápisy. Dochází tak k lepšímu zapamatování učiva, než při výkladu. Dále se dá využít například při aktivním poslechu při práci s poslechovou mapou nebo při skupinové hře na nejrůznější nástroje. Pedagog může záměrně vybrat skupiny žáků tak, aby v každé skupině byl žák, který dokáže spolehlivě rytmicky vést ostatní spolužáky ve skupině. Hra na nástroje se poté stává efektivnější. Skupinovou formu výuky využíváme i při zpěvu kánonu.

Kooperativní vyučování

Jedná se o formu, která je založena na principu spolupráce žáků mezi sebou a spolupráce třídy s učitelem. Často se kombinuje se skupinovou formou vyučování. Je charakteristická sdílením a podporou všech členů skupiny a jejich spoluprací. Kooperativní vyučování podporuje sociální interakce mezi žáky navzájem i mezi třídou a pedagogem. Základními principy kooperativní výuky jsou:

- vzájemná pomoc,
- tolerance,
- získání dovednosti přesně formulovat myšlenky a chápat myšlenky druhých,
- získání dovednosti reagovat na názory a požadavky skupiny,
- dovednost hodnotit sebe i druhé (Skalková, 2007).

V praxi zaznamenáváme, že žáci s nadáním dokážou velmi dobře pracovat samostatně, ale práce ve skupině pro ně bývá obtížná. V hudební výchově nacházíme velmi nerovnoměrný profil hudebních schopností a dovedností ve třídě. Často se stává, že zaznamenáváme vzájemnou netoleranci k ostatním spolužákům a nerespektování pravidel (např. u žáků, kteří navštěvují základní uměleckou školu). Právě prostřednictvím kooperativní výuky můžeme usměrňovat činnosti jednotlivých žáků ve skupině a směřovat je ke vzájemné pomoci. Důležité je, aby každý žák zastával ve skupině důležité místo, které je ale adekvátní jeho schopnostem. Ve výuce využijeme toho, v čem je žák dobrý (například ve zpěvu, ve hře na nástroj, umí dobře improvizovat nebo tančit).

Projektové vyučování

Formu projektového vyučování řadíme do tzv. enrichment varianty (obohacující varianty) vzdělávání. Jejím cílem je maximální rozšíření, obohacení a prohloubení učiva.

Obsah učiva je koncipován tak, aby probírané učivo bylo ve srovnání s běžnými žáky zvládnuto ve větší šíři a hloubce a bylo podrobnější. Tato forma je pro žáky s nadáním velmi vhodná, uspokojuje jejich zvýšenou zvědavost a vzdělávací potřeby. Poskytuje žákům hlubší vhled do probíraného tématu, umožňuje jim projevit svou kreativitu. Žáky učí strategicky myslet a plánovat. Může jít nejen o rozšíření vyučovacích témat, může být zaměřeno i na hmotný produkt (Hříbková, 2007).

V hudební výchově může jít o jakékoli téma z dějin hudby (např. hudební skladatelé), z organologie (hudební nástroje) nebo v případě zaměření na hmotné produkty výroba vlastních hudebních nástrojů. Patrná je zde interdisciplinarita, propojování mezipředmětových vazeb (např. výtvarná výchova, dějepis apod.).

Projekt probíhá v několika fázích. Nejdříve žáky necháme zvolit téma projektu, poté s nimi vedeme diskuzi o dílčích úkolech a určíme formu výstupu projektu (plakát, prezentace, kniha apod.). Poté mohou žáci pracovat na zadaných úkolech – vyhledávají si potřebné informace, analyzují je, shromažďují další potřebné materiály a dopracovávají se k výsledné podobě formy projektu. Závěr projektu má pak podobu prezentace výsledného díla a zhodnocení celé práce. Důležité je upozornit na fakt, že u projektové výuky je samotným cílem proces tvorby projektu, nikoli jen závěrečný produkt či výsledek práce (Skalková, 2007).

Exkurze

Exkurze je jednou z organizačních forem výuky realizovaná v mimoškolním prostředí. Žáci navštěvují nejčastěji muzea, výstavy, vzdělávací instituce či vědecká centra. Cílem exkurzí je podpora názornosti vyučování, prohlubování znalostí žáků, praktické využití osvojených poznatků a posílení motivace a zájmu o daný obor (Skalková, 2007).

Žáci s nadáním velmi často disponují znalostmi v určitém oboru, které mohou přesahovat i odbornou připravenost pedagoga. Shledáváme proto výuku prostřednictvím exkurzí za možnost, jak žákovi umožnit prohloubení a obohacení tématu, o kterém se chce dozvědět více informací.

V oblasti hudební výchovy se tato forma výuky může realizovat např. návštěvou koncertů, muzeí, výstav, ale i hudebních vzdělávacích institucí.

4.2 Metody výuky

Při výuce nadaných žáků lze používat tzv. inovativní výukové metody. Jedná se o aktivizující metody, ve kterých se žák stává aktivním činitelem vzdělávacího procesu, aktivně spolupracuje s ostatními spolužáky, učí se pracovat v týmu, organizovat práci, komunikuje s ostatními (Zormanová, 2012). Mezi aktivizující metody patří:

- diskusní metody,
- heuristické metody,
- situační metody,
- simulační metody,
- inscenační metody,
- didaktické hry,
- metody názorně demonstrační,
- laboratorní práce heuristického charakteru,
- experiment (Machů a kol., 2013).

Machů (2010) dále jmenuje metody práce s textem, mentální mapy, brainstorming a brainwriting, volné psaní, partnerskou výuku, samostatnou práci žáků a nezávislé studium. Blíže se budeme zabývat metodami, které nejčteněji využíváme v hudební výchově.

Diskusní metody

Základním prvkem diskusních metod je vzájemná výměna názorů a z toho plynoucí společné dosažení řešení daného problému (Machů, 2010). Metodu diskuze sledujeme obzvláště vhodnou pro výuku žáků s nadáním, jelikož rozvíjí jejich řečnické, ale i sociální dovednosti. Dostávají možnost veřejně vystoupit. Dle Skalkové (2007) diskuze žákům umožňuje:

- osvojovat si nové poznatky,
- rozvíjet komunikační dovednosti,
- participovat přemýšlením o názorech svých i o názorech druhých,
- vyrovnávat se s názorovými odlišnostmi,
- koncentrovat pozornost,
- trpělivě vyslechnout druhého,

- pružně a pohotově reagovat,
- formulovat vlastní stanoviska,
- respektovat pravidla diskuze,
- hodnotit sebe i druhé.

Metody heuristické, řešení problémů

Jedná se o postupy, které podněcují samostatné a tvořivé myšlení, vycházejí ze základního požadavku nechat žáky samostatně řešit určitou problémovou situaci (Zormanová, 2012). „*Podstata této metody spočívá v tom, že nesdělujeme žákům vědomosti přímo. Ve výuce je vedeme k tomu, aby buď zcela samostatně, nebo s přiměřenou pomocí učitele došli k novým poznatkům vlastním myšlenkovým úsilím,*“ uvádí Machů (2010, s. 97). Problémovou situaci definuje Machů (2010) jako výchozí bod při problémovém učení, kdy žák při plnění zadaného úkolu narazí na něco neznámého, co neví a nemůže to vyřešit na základě dosavadních poznatků.

Didaktická hra

Tato metoda se ve výuce uplatňuje nejčastěji při opakování učiva (Zormanová, 2012). V praxi ji též využíváme například, pokud žáci splní aktivitu dříve než ostatní jako tzv. doplňující úkol nebo jako motivaci na začátku vyučovací hodiny. V hudební výchově se jedná nejčastěji o křížovky, doplňovačky, šifrované texty, osmisměrky, hádanky apod. U nadaných žáků se často setkáváme i s tím, že sami didaktickou hru vymýšlejí, což jim dává další možnost, jak rozvíjet svou tvořivost. Machů (2006) dodává, že díky těmto hrám rozvíjejí žáci vyšší rozumové schopnosti a uvolněním při hře potlačují některé sociálně emocionální problémy. Didaktické hry můžeme považovat za celou řadu různorodých činností, které zastřešují veškeré tvořivé aktivity a všechno, co poskytuje žákům možnost alespoň částečné seberealizace (Machů, 2010).

Metody názorně demonstrační

Princip názorně demonstračních metod spočívá v uvádění žáků do přímého styku s poznávanou skutečností. Obohacují jejich představy, konkretizují abstraktní systém pojmů a propojují školní poznatky s reálnou životní praxí. Uplatňujeme je jak ve škole, tak při mimoškolní výuce (např. při exkurzích). Nejčastěji žáci pozorují předměty či jevy,

předvádějí předměty, realizují praktické činnosti a pokusy, pracují s modely apod. Plní kromě poznávací funkce také funkci motivační – podporují zájem žáků o dané téma a podněcují je k aktivitě (Skalková, 2007). V hudební výchově mohou názorně demonstrační předměty představovat například hudební nástroje, mohou si prohlédnout jejich součásti a vyzkoušet si způsoby jejich rozeznávání.

Brainstorming, myšlenkové mapy

Zormanová (2012) používá pro jmenované metody zastřešující název metody kritického myšlení. Žák při nich plní tyto dílčí úkoly a cíle:

- vyhledávání a analýza informací,
- spojování dílčích faktů do souvislostí,
- využívání logických myšlenkových postupů,
- porovnávání různých tvrzení,
- kladení otázek a systematické hledání odpovědí,
- hledání alternativ a opouštění stereotypů,
- argumentace vlastního názoru,
- prozkoumávání argumentů druhých (tamtéž, 2012).

Hlavním principem metody brainstormingu je produkce co nejvíce nápadů v relativně krátké době a následné posouzení jejich užitečnosti. Učitel oznámí žákům problém a každý z žáků bezprostředně vysloví nebo napíše (tj. brainwriting) svůj nápad. Postupně se pak touto cestou hledá optimální řešení. Ve školské praxi jej používáme spíše u tvorby projektů, kdy touto metodou podněcujeme žáka k individuálnímu pojetí úkolu. Daleko více však využíváme metodu myšlenkových neboli mentálních či pojmových map. Tato metoda je vhodná, pokud chceme vizuálně znázornit vzájemné vztahy myšlenek a pojmů. Žáci se aktivně podílejí na přemýšlení, rozpracování a dalším rozvíjení nápadu. Při výuce nadaných žáků se osvědčují tyto formy používání:

- mapování příběhů – z přečteného příběhu (či například se shlédnutého videa) vypíší děti klíčové situace a pojmy, ty jsou následně skládány do příběhové mapy;
- mapování vědomostí jako forma práce s textem – žáci dostanou text, ze kterého si vybírají klíčové informace, mezi kterými hledají souvislosti, taková mapa může být ale vyhotovena k mapování i již probraného tématu jako forma opakování učiva;

- vytváření hierarchií – žáci dostanou seznam několika slov, která se vztahují k určitým pojmům, cílem je uvědomění si nadřazenosti a podřazenosti mezi jevy (Machů, 2010).

PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část této diplomové práce obsahuje vzorové hodiny hudební výchovy, které byly realizovány ve třídě samostatně zřízené pro žáky s mimořádným nadáním. Definuje cíle a předmět práce a poskytuje metodické listy pro učitele prvního stupně základní školy. Nedílnou součástí bude též diskuze, která uvede zhodnocení této části práce, popíše její limitující faktory a poskytne rozbor jejích výsledků.

5. VZOROVÉ HODINY HUDEBNÍ VÝCHOVY

Vzorové hodiny hudební výchovy se cíleně zaměřují na žáky s nadáním a strategii enrichmentu (obohacení) jejich výuky. Využívají inovativních metod výuky a rozvíjí konkrétní hudební i nehudební schopnosti žáků, což znamená, že působí komplexně na rozvoj různých typů nadání, nejen na nadání hudební. Pro realizaci hodin je tedy hudební nadání důležité, ne však prioritně.

5.1 Cíle práce

Hlavním cílem práce je vytvoření výukového materiálu pro pedagogy prvního stupně základních škol, který jim poskytne oporu, kterou budou moci využívat ve své výuce hudební výchovy. Tento materiál bude vhodný k realizaci ve třídě samostatně zřízené pro žáky s mimořádným nadáním, taktéž ale v běžných třídách základní školy. S tím korespondují i dílčí cíle, které představují vlastnosti jednotlivých vzorových hodin hudební výchovy. Budou respektovat strategii enrichmentu, využívat vhodných organizačních forem a metod výuky, a tím přispívat k celkovému rozvoji nadání žáků.

5.2 Předmět práce

Předmětem práce je žák s mimořádným nadáním prvního stupně základní školy a rozvoj jeho hudebních i nehudebních schopností za pomoci konkrétních a v praxi již vyzkoušených aktivit z oblasti hudební výchovy. Jednotlivé vzorové hodiny byly aplikovány na Fakultní základní škole Hálkově v Olomouci ve třídě samostatně zřízené pro žáky s mimořádným nadáním. Jednalo se o čtvrtý ročník s počtem 16 žáků, z toho pět dívek a 11 chlapců.

5.3 Metodické listy

Tato kapitola obsahuje celkem deset metodických listů pro učitele prvního stupně základní školy. Každý list definuje probírané učivo, téma hodiny, její zaměření, časovou dotaci a potřebné pomůcky a podmínky pro organizaci hodiny. Mapuje celkový průběh vyučovací hodiny a poskytuje potřebný materiál pro realizaci výuky. Notový materiál byl vytvořen v programu MuseScore.

5.3.1 Metodický list pro učitele č.1

Učivo: Pohybové vyjádření hudby, utváření pohybové paměti, hudební nástroje

Zaměření: Rozvoj pohybových dovedností, koordinace těla, smyslu pro rytmus, vzájemné spolupráce, obohacení o zeměpisné vědomosti

Téma: Irský tanec, hudební nástroje tradiční irské hudby

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky, podmínky pro organizaci:

- Je třeba zajistit nahrávky tradiční irské hudby a obrázky hudebních nástrojů.
- Je nutná domácí příprava učitele, musí mít jednotlivé taneční figury předem osvojené.
- Ve třídě je třeba zajistit dostatek prostoru pro skupinový tanec.
- Podmínkou je funkční technika, vhodný je počítač s internetem a reproduktory.

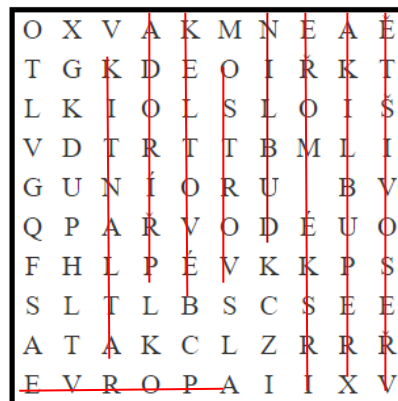
Mezipředmětové vztahy: Tělesná výchova, zeměpis

Poznámka: Realizace této hodiny je vhodná např. na Den sv. Patrika (irský státní svátek). Toto téma je v tomto období často vyučováno např. i v hodinách anglického jazyka, je zde tedy velký předpoklad, že žáci uplatní získané vědomosti i v jiných vyučovacích předmětech. K poslechu či tanci doporučujeme nahrávku od Live Better Media (2016).

-
- I. Hodinu zahájíme zadáním osmisměrky, ve které se ukrývají informace o Irsku. Po vyřešení můžeme přidat k nalezeným pojmům krátký komentář.

Zadání:

Řešení:

V osmisměrce se ukrývají tato slova - Dublin, příroda, ostrov, Atlantik, Evropa, Irské moře, vřesoviště, republika a Keltové.

- II. V další části hodiny vedeme s žáky **diskuzi** o tématu Den sv. Patrika a pojmenováváme obrázky jednotlivých hudebních nástrojů, které se používají v tradiční irské hudbě.

Den sv. Patrika:

Svatý Patrik je považován za patrona Irska. Byl to pastýř a misionář, který přinesl do Irska křesťanství. Státní svátek (Den sv. Patrika) připadá na 17. březen, což je den jeho úmrtí. Neslaví se pouze v Irsku, ale rozšiřuje se do celého světa. Ve velké míře ho oslavují v USA, Kanadě či např. Austrálii, jelikož v těchto zemích žije mnoho lidí irského původu. Symbolem, který v tento ten nosí lidé namalovaný na obličeji nebo si jím zdobí své oblečení, je zelený trojlístek. Pomocí zeleného trojlístku totiž sv. Patrik vysvětloval trojjedinnost Boha – Svatou Trojici. V duchu zelené barvy se nese též oblečení a lidé si pochutnávají na zeleném jídle a pití.

Hudební nástroje:

- flétna whistle
- loketní dudy
- irská harfa
- bodhran

- banjo
- akordeon
- housle

III. **Irský tanec** - žákům vysvětlíme a ukážeme nejdříve jednotlivé taneční figury bez hudby. Po dostatečném osvojení teprve nacvičujeme s hudbou.

Základní postavení - horní část těla je kamenná, nemění se, záda jsou rovná, ruce za zády. Celý tanec probíhá v kruhu.

- 1. figura - tělo je šikmo natočené vpravo, pravou nohu pokrčit v kolenu vzad za levou, kterou podkopneme dopředu a ťukneme o zem, tělo natočit vlevo (celou sestavu opakujeme na druhou stranu).

Při nácviku opakujeme: „*Zakopnu, podkopnu, ťuk a stojím.*“

- 2. figura – pravou patou ťukneme o zem a dvakrát dupneme střídavě pravou a levou nohou, opakujeme čtyřikrát a otáčíme se přitom za pravou rukou (až skončíme ve výchozí pozici).

Při nácviku opakujeme: „*Pata – dup – dup.*“ (4x)

- 3. figura – Nohy křížíme přes sebe a posouváme se směrem doleva a při překřížení jdeme do lehkého podřepu (na tři doby), na 4. dobu vykopneme.

Při nácviku opakujeme: „*Raz a dva a tři a čtyři.*“

„*Raz*“ – pravá noha přes levou, „*a*“ – obě nohy vedle sebe, „*dva*“ – pravá pod levou, „*a*“ – vedle sebe, „*tři*“ – přes, „*a*“ – vedle sebe, „*čtyři*“ – pravou nohou výkop.

- 4. figura – v kruhu se chytáme za ruce, na 4 doby se houpavým pohybem přesouváme dovnitř kruhu a zvedáme u toho postupně spojené ruce směrem nahoru, na další čtyři doby se kruh rozevívá, couváme zpět, ruce dáváme postupně dolů až do zdvihu za zády, opakujeme dvakrát (Česká televize, ©2015).

IV. **Zakončení hodiny** – zhodnocení práce žáků, případná pochvala, poskytnutí zpětné vazby pro učitele.

5.3.2 Metodický list pro učitele č. 2

Učivo: Zpěv písně s instrumentálním doprovodem, jednoduchý dvojhlas

Zaměření: Rozvoj sluchových, pěveckých a nástrojových dovedností, hudebně tvořivých dovedností, motoriky, rozumových schopností, pozornosti, řečových schopností, sluchové percepce a paměti

Téma: Indiánská legenda, píseň „*The Infinite Sun*“

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky, podmínky pro organizaci:

- Učitel musí mít předem důkladně prostudované přiložené texty.
- Pro prvotní nácvik písně je vhodné použít klavír, dále lze zpívat již jen s doprovodem nemelodických nástrojů – oblíbené jsou dešťové hole či plastové kbelíky, které lze použít jako bubny.

Mezipředmětové vztahy: Dějepis, zeměpis, přírodopis

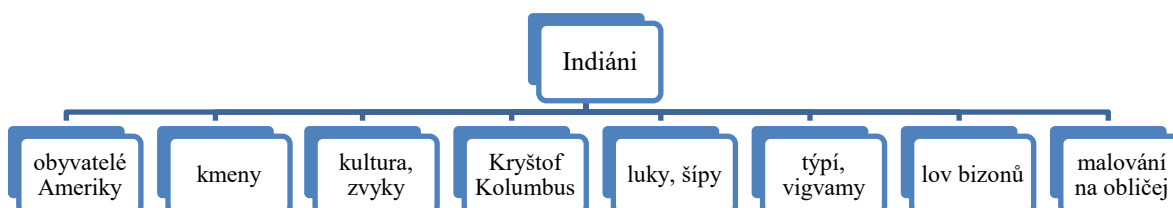
Poznámka: Téma lze dále rozšířit dramatizací či použitím inscenační metody, kdy třída může zahrát jednoduchou scénku dle legendy. Tyto metody přispějí k rozvoji fantazie, komunikace a sebevyjádření žáků. Dochází k propojení zpěvu s pohybem, žáci se učí vzájemné souhře v kolektivu.

-
- I. Hodinu zahájíme tvorbou jednoduché myšlenkové mapy na téma Indiáni. Jako podklad slouží učiteli následující text.

Text č. 1

Indiáni jsou původním obyvatelstvem amerického kontinentu. Označení Indián použil jako první Kryštof Kolumbus v roce 1492, který se domníval, že se plavbou na západ přes Atlantik dostal k východnímu pobřeží Indie. Existuje velké množství indiánských kmenů, které se od sebe odlišují kulturními zvyky, jazyky, oděvem i zvyky. Přesto jsou určité prvky, které mezi sebou sdílejí společně. Mezi nejběžnější zbraně, které Indiáni používali k lovu bizonů i boji patřily luk a šíp, válečný kyj a kopí. Nejznámějšími typy obydlí Indiánů jsou týpí, vigvam nebo pueblo (Nicols, 1999).

Myšlenková mapa může vypadat např. takto:

- II. V druhé části hodiny zvolíme jako motivaci ke zpěvu indiánské písně legendu o objevení Ammolitu, jednoho z nejvzácnějších drahokamů na světě, který má nádhernou duhovou barvu.

Text č. 2

V oblasti kanadských Skalistých hor objevil indiánský kmen Black Foot Amollite, kterému říkali „iniskim“, což znamená buvolí kámen. Legenda vypráví příběh o mimořádně kruté zimě, kdy všichni buvoli zmizeli z pastvin a kmen byl sužován hladem. Statečná indiánská žena se vydala do lesa a v hlubokém sněhu hledala dříví na oheň. Zaslechla překrásnou píseň a následovala její hlas. Došla k velikému topolu, pod kterým objevila duhový kámen Ammolite. Duch jí řekl, že tento kámen je silným lékem, talismanem pro lov buvolů a bizonů. Žena přinesla kámen zpět svému kmeni a uspořádali slavnostní obřad. Druhý den ráno přitáhlo do okolí velké stádo buvolů a kmen byl tak ušetřen od hladomoru a strádání. Od té doby nosí Indiáni Ammolit zabalený v buvolí kůži ve svém svazku léčebných a posvátných předmětů a používají ho při všech loveckých obřadech (Ammolite, 2015).

III. Následuje nácvik a zpěv indiánské písně „The Infinite Sun“ v úpravě od Lenky Pobudové (2017).

The Infinite Sun
Indiánská píseň

Kuwa-te le-no-le-no maho-te, hai-a-noh, hai-a-noh, hai-a-noh.
Hey - a-no - va, hey - a-no - va, hey - a-hey - hey, - hey - a-hey!

Obr. 1: *The Infinite Sun* (Pobudová, 2017)

(Čteme: „Kuvate lenoleno mahote, hajano, hajano, hajano. Hejanova, hejanova, hejahejhej hejahej.“)

- Nacvičujeme každý hlas zvlášť, teprve poté propojujeme.
- V konečné fázi přidáváme rytmické nástroje.
- Pracujeme s dynamikou, dechem, píseň můžeme záměrně zrychlovat či zpomalovat, zpíváme stále dokola.
- Lze doprovodit i pohybově (např. kruhovým tancem).

- Píseň není náročná na text ani melodii, je vhodná pro nácvik jednoduchého dvojhlasu nebo ji můžeme zpívat jako kánon.
 - Při hře na nástroje poskytujeme žákům prostor k projevení tvořivosti.
 - Dbáme na správné pěvecké návyky a dýchání.
- IV. Zakončení hodiny – zhodnocení práce žáků, případná pochvala, poskytnutí zpětné vazby pro učitele.

5.3.3 Metodický list pro učitele č. 3

Učivo: Hudební dějiny, hra na nástroje Orffova instrumentáře

Zaměření: Rozvoj vědomostí, nástrojových, rytmických a poslechových dovedností, motoriky, pozornosti, paměti a koncentrace

Téma: Wolfgang Amadeus Mozart v Praze, Turecký pochod

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky, podmínky pro organizaci:

- Je třeba zajistit funkční techniku pro spuštění videa – počítač s internetem, reproduktory, dataprojektor, případně interaktivní tabuli.
- Pro žáky vytiskneme příložený pracovní list a poslechovou mapu.
- Každému žákovi poskytneme některý z těchto nástrojů – tamburína, triangel, rumba koule a dřívka.

Mezipředmětové vztahy: Dějepis

Poznámka: Poslech s použitím poslechové mapy, tzv. aktivní poslech, považujeme za velmi vhodný pro žáky s nadáním, udržuje jejich pozornost a koncentraci. Je zábavný a není žáky považován za rutinní. Předpokládají se základní vědomosti žáků o Wolfgangu Amadeu Mozartovi, jedná se tedy o rozšiřující téma v rámci obohacování učiva.

-
- I. Větší část hodiny zaměřujeme na práci s pracovním listem a video materiálem. Žáci nejdříve získávají informace samostatně, vyplňují je do pracovních listů a tvoří si tak vlastní zápisy. Díky této metodě dochází u žáků k lepšímu zapamatování učiva, než při výkladu.

Postup:

- Žákům rozdáme pracovní listy a dáme jim čas na přečtení otázek, které mají zodpovědět.

- Pustíme krátký animovaný film Mozart v Praze (Česká televize, ©2014), u kterého si žáci pracovní listy vyplní. Časové hledisko nám umožňuje pustit žákům film opakovaně, pokud bude třeba.
- Následuje kontrola odpovědí a diskuze nad poslední otázkou.
- Na konec poskytneme žákům prostor pro jejich dotazy.

II. Druhou část hodiny věnujeme aktivnímu poslechu.

- Žáky rozdělíme do čtyř skupin (dle počtu hudebních nástrojů).
- Rozdáme poslechovou mapu a určíme si počet dob v taktu.
- Připravíme si zvukovou nahrávku Tureckého pochodu upravenou pro naši poslechovou mapu (Pobudová, 2018).
- Princip hry je velmi jednoduchý, žáci ho rychle pochopí, není třeba cvičit hru na nástroje samostatně bez nahrávky.
- Dle obrázků na poslechové mapě hrají žáci na konkrétní doby na svůj nástroj.
- Zpočátku žákům můžeme pomoci ukazováním, kdy která skupina hraje či ťukáním dob na dřívka pro lepší orientaci.
- Opakujeme několikrát, hra se velmi rychle zdokonaluje.
- Každá skupina žáků by si měla vyzkoušet každý druh nástroje, proto skupiny mezi sebou vyměňujeme.
- Tato aktivita je časově velmi flexibilní.

Marcha Turca Mozart

Sección A

Sección B

Sección C

Sección D: tutti

Legend:

- Pandereta con piel (Pink box with drum icon)
- Triángulo (Purple box with triangle icon)
- Maracas (Orange box with maracas icon)
- Claves (Light orange box with claves icon)
- Tutti (Blue box with drum, triangle, maracas, and claves icons)
- Silencio (White box)

Obr. 2: Turecký pochod – poslechová mapa (Pobudová, 2018)

- III. Zakončení hodiny – zhodnocení práce žáků, případná pochvala, poskytnutí zpětné vazby pro učitele.

Wolfgang Amadeus Mozart v Praze

Ve kterém roce navštívil Mozart Prahu?

Jaký byl důvod jeho návštěvy?

Kde a u koho v Praze bydlel?

Kdy dokončil předehru opery Don Giovanni?

Co zajímavého tě ve filmu zaujalo?

Wolfgang Amadeus Mozart v Praze

Ve kterém roce navštívil Mozart Prahu?

1787

Jaký byl důvod jeho návštěvy?

Dokončení a osobní uvedení opery Don Giovanni, kterou věnoval Pražanům.

Kde a u koho v Praze bydlel?

Ve vile Bertramce u manželů Duškových.

Kdy dokončil předehru opery Don Giovanni?

V noci před její premiérou.

Co zajímavého tě ve filmu zaujalo?

Individuální odpověď.

5.3.4 Metodický list pro učitele č. 4

Učivo: Etnická hudba, zpěv písně, pohybové vyjádření hudby

Zaměření: Rozvoj vědomostí, hudebně pohybových, hudebně tvořivých, rytmických a pěveckých dovedností, motoriky, koordinace celého těla, řečových schopností, pozornosti

Téma: Lidová hudba černošských obyvatel Afriky, píseň „*Jambo bwana*“

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky, podmínky pro organizaci:

- Na výuku je třeba vytisknout přiložený textový materiál a nastříhat jej na tři části.
- Dále vytiskneme přiložené barevné i bílé karty se slovy písně a notový materiál. Karty jsou připraveny ve velikosti k tisku, písmo musí být dobře viditelné pro celou třídu, aby se žákům složitá slova dobře četla. Slova lze přepsat i na archy barevných papírů a zalaminovat. Pokud je budeme připevňovat k tabuli, budeme potřebovat magnety či lepicí hmotu.
- Zajistíme funkční techniku – počítač s internetem a reproduktory.
- Klavír není podmínkou, ale je výhodou.

Mezipředmětové vztahy: Zeměpis

I. Hodinu zahájíme metodou práce s textem.

Postup:

- Žáky rozdělíme do tří skupin, každé z nich rozdáme jinou část textu.
- Nyní dáme žákům několik minut k prostudování textu, ze kterého mají za úkol vybrat a zapamatovat si nejdůležitější údaje.
- Tyto údaje pak předají svým spolužákům tím způsobem, že každý řekne, jakou informaci si zapamatoval.
- Dochází k vzájemnému předání informací mezi žáky a k efektivní skupinové práci.

Texty

Lidová hudba černošských obyvatel Afriky je spojena s životními a pracovními úkony obyvatel a s obřady. Je jí připisována magická moc. Hudební nástroje jsou vyrobeny z kmenů stromů, bambusu, slonoviny, zvířecích kůží a plodů některých tykvovitých rostlin.

Převažují nástroje bicí – bubny (Djembe, Tama), chřastítka, rolničky, zvony. Ve východní Africe při pobřeží Indického oceánu se nachází stát Keňa. Je pojmenován po jeho nejvyšší hoře Mount Kenya, která se nachází uprostřed tohoto státu.

Z Keni pochází lidová píseň Jambo bwana, jejíž název lze přeložit jako Ahoj všichni. Je určena všem návštěvníkům a turistům, kteří do Keni zavítají. Obyvatelé Keni jsou velmi přátelští a srdeční lidé.

II. Následuje nácvik a zpěv písně „*Jambo bwana*“.

Postup:

- Barevné karty položíme na zem nebo připevníme magnety na tabuli v následujícím pořadí:

JAMBO

JAMBO BWANA

HABARI GANI

NZURI SANA

Obr. 3: *Jambo bwana – text písně* (Kenyan Boys Choir, 2014)

(Čteme: „*Džambo, džambo bvana, habari gany, nzuri sana, vageni, mvakari bišva, keña jetu, hakuna matata.*“)

- Poté žáci budou překládat jednotlivá slova písňe do češtiny. Smícháme bílé karty a necháme žáky, aby je přiřadili k jednotlivým barevným kartám podle své úvahy. Nakonec jejich práci zkontrolujeme a případně upravíme do následující podoby:

AHOJ

AHOJ, VŠICHNI

JAK SE MÁTE?

VELMI DOBŘE

NÁVŠTĚVNÍCI

JSTE VÍTÁNI

V KENI NAŠÍ

ŽÁDNÝ PROBLÉM

Obr. 4: *Jambo bwana* – překlad (Kenyan Boys Choir, 2014)

- Melodii písně žákům zahrajeme na klavír. Rytmus je jen zdánlivě složitý, žáci jej velmi rychle dokážou naposlouchat.

Přiložený notový materiál jsme vytvořili dle poslechu (Kenyan Boys Choir, 2010).

Jambo bwana

Lidová píseň z Keni

E A H E

Jam-bo, - jam-bo bwa-na. - Ha-ba-ri ga-ni? - N-zu-ri - sa-na. - Wa-

5 E A H E

ge-ni. - Mwaka-ri bish-wa. - Ke-nya ye-tu. - Ha-ku-na-ma - ta-ta.

Obr. 5: *Jambo bwana* – lidová píseň z Keni (Kenyan Boys Choir, 2010)

- V této fázi by si již žáci měli bez problémů pamatovat melodii i text písně.
- III. Nyní můžeme přistoupit k nácviu pohybového doprovodu. Tanec bude probíhat v kruhu. Taneční kroky nejsou předem pevně dané, žáci je vymýšlí sami. Může se jednat např. o různé otočky, dupání, zvedání rukou, podřepy v kolenou apod.
 - IV. V závěrečné části hodiny spojíme zpěv písně i taneční doprovod s reprodukovanou hudbou. Spoustu nahrávek najdeme na serveru www.youtube.com, doporučujeme například nahrávku od E. Condeho (2008).
 - V. Zakončení hodiny – zhodnocení práce žáků, případná pochvala, poskytnutí zpětné vazby pro učitele.

5.3.5 Metodický list pro učitele č. 5

Učivo: Etnická hudba, zpěv písně, rytmus

Zaměření: Rozvoj vědomostí, nástrojových, hudebně tvořivých, pěveckých a rytmických dovedností, motoriky, koordinace horních končetin, sluchové percepce, pozornosti, paměti, řečových schopností

Téma: Africká hudba, píseň „*Obwisana*“, bubnovací údery Open, Bass a Slap

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky, podmínky pro organizaci:

- K rytmické hře jsou vhodné bubny conga, bonga i djembe. Pokud takové bubny škola nevlastní, jsou nejlepší alternativou plastové kbelíky, které otočíme dnem vzhůru.
- Připravíme si přiložený textový i notový materiál.
- K vytukání rytmu můžeme použít vršky od PET lahví, pro každého žáka po dvou kusech.

Mezipředmětové vztahy: Zeměpis

Poznámka: Před hrou na bubny doporučujeme stanovení si pravidel hry na tento nástroj. V momentě, kdy žáci dostanou bubny do rukou, by neměli hrát, dokud ke hře nedostanou pokyn učitele. Dále musí respektovat přesné dílčí pokyny, které učitel zadává. Přejdeme tak narušení hodiny, které by mohl způsobit nadměrný hluk.

-
- I. Na začátku hodiny vybereme některého z žáků, aby nám přečetl krátký text. Poté o jeho obsahu vedeme diskuzi. Je důležité, aby se žáci dovídali o globálních problémech, jako je např. dětská práce na kakaových plantážích, a poznali jeden ze způsobů boje proti tomuto problému – hnutí Fair Trade.

Text

Ghana (oficiálně Republika Ghana) je stát v západní Africe. Jeho hlavním městem je Accra. Ze západu Afriky pochází 70% světové produkce kakaa. Více než 1,5 milionu rodinných hospodářství ve státě Ghana, Pobřeží Slonoviny, Nigérie a Kamerun je životně závislých na pěstování kakaovníků, rolníci však žijí v bídě a často je najímána nejlevnější pracovní síla, děti. Některé jsou k nim dokonce unášeni z okolních států, především z Mali a Burkiny Faso. Děti jsou nuceny pracovat dlouhé hodiny, dostávají se denně do kontaktu s pesticidy, denně zachází s mačetami a nosí těžké náklady (Interpol, 2009). Proti této situaci bojuje hnutí Fair Trade (spravedlivý obchod). Lidem z Afriky dává možnost užít se vlastní prací za důstojných podmínek. Za své kakao dostávají spravedlivě zapláceno, pěstují s ohledem na životní prostředí, jejich děti mohou chodit do školy a mohou tak žít důstojný život (FairTrade, 2018).

II. V další části hodiny přistoupíme ke zpěvu písni „*Obwisana*“.

- Po rytmické i textové stránce je píseň velmi jednoduchá. Rytmus mohou žáci vytleskat nebo např. vyťukat na vršky od PET lahví.
- Po osvojení písni tedy můžeme s písní více pracovat především po stránce dynamické – hlas zesilovat/zeslabovat, zpěv zrychlovat/zpomalovat apod.
- Žáky můžeme rozdělit na dvě skupiny, přičemž jedna skupina zazpívá první řádek, další skupina druhý.
- Lze též pracovat s notovým materiálem, kde se objevují noty čtvrt'ové a osminové, čtvrt'ová pomlka, předznamenání apod.

Obwisana

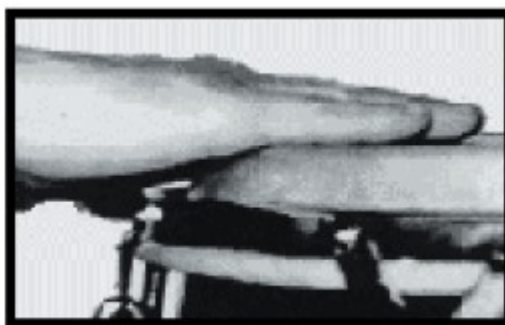
Ob - wi - sa - na sa - na - na, Ob - wi - sa - na - sa,

Ob - wi - sa - na sa - na - na, Ob - wi - sa - na - sa

Obr. 6: *Píseň Obwisana* (Pobudová, 2016)

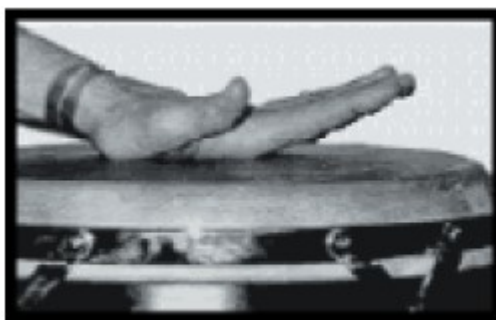
III. Protože k africké hudbě patří také rytmická hra na bubny v kruhu, posadíme se s žáky na zem a vezmeme si buben, případně kbelík (prozatím jen my, jako učitelé). Vysvětlíme a ukážeme žákům tři základní údery, které se dnes budeme učit (Salvet, 2006):

- „**OPEN**“ - znělý úder. Dlaň ruky dopadne na okraj bubnu, prsty ale hned odskočí. Tak netlumí chvění blány a může vzniknout plný, znělý zvuk.

Obr. 7: *Úder Open* (Salvet, 2006)

- „**BASS**“ – při tomto úderu ruka zůstane ležet, buď pouze dlaň, nebo celá dlaň i prsty utvoří dutý prostor (ruka je jakoby vypouklá, kdybychom ji obrátili, mohli bychom do ní nabrat vodu). Po úderu vznikne krátký, tlumený, basový zvuk.

Obr. 8: *Úder Bass* (Salvet, 2006)

- „SLAP“ - je podobný úderu „open“, ale prsty dopadnou postupně na kůži a zůstanou na ní ležet. Vznikne tak krátký a ostrý zvuk.

Obr. 9: *Úder Slap* (Salvet, 2006)

Nyní nesmíme zapomenout poučit žáky o skutečnosti, že na své bubny začnou hrát, až ke hře dostanou pokyn. Teprve po tomto upozornění si každý z žáků může vzít svůj buben (příp. kbelík) a položit ho před sebe.

V tuto chvíli začneme postupně trénovat za slovních instrukcí učitele („Open, bass, slap.“) jednotlivé údery. Po nacvičení rozdělíme žáky na skupiny, každý žák si může libovolně zvolit, který úder nebo údery a v jakém pořadí bude hrát. Všichni ovšem musí dodržovat metrum dané učitelem. Rozdělení v 4/4 taktu může vypadat např. takto:

Obr. 10: Příklady bubnovacích rytmů

- IV. Na závěr hodiny spojíme hru na bubny se zpěvem písně „Obwisana“.
- V. Zakončení hodiny – zhodnocení práce žáků, případná pochvala, poskytnutí zpětné vazby pro učitele.

5.3.6 Metodický list pro učitele č. 6

Učivo: Populární hudba, zpěv písně s instrumentálním doprovodem, rytmus, hudební nástroje

Zaměření: Rozvoj vědomostí, sluchových, rytmických, pěveckých a nástrojových dovedností, podpora fungování třídy jako třídního kolektivu, spolupráce žáků mezi sebou, rozvoj motoriky, sluchové percepce, paměti, pozornosti a řečových schopností

Téma: Americká hudba 20. století, Ray Charles, píseň „*Hit the Road Jack*“

Časová dotace: Nejméně 4 vyučovací hodiny

Pomůcky, podmínky pro organizaci:

- Je třeba si připravit pro žáky veškerý přiložený notový materiál.
- Zajistíme nejlépe tyto nástroje: klavír, xylofony, bubny (příp. plastové kbelíky), Boomwhackers. Lze přidat jakékoli další rytmické nástroje dle vybavenosti hudebny.
- Je vhodné pustit žákům nahrávku skladby.
- Je nutná znalost anglického jazyka (především učitelem).
- Píseň je náročnější jak rytmicky, tak textově, doporučujeme tedy pečlivou domácí přípravu.

Mezipředmětové vztahy: Anglický jazyk

Poznámka:

- Jedná se o formu kooperativního vyučování, každý žák zaujímá své místo, které by mělo být adekvátní jeho schopnostem. Jako učitelé rozdělujeme žáky pečlivě a promyšleně, využíváme toho, v čem je žák dobrý, chceme podpořit jeho pocit sounáležitosti.
- Tato aktivita je z časového hlediska náročnější, avšak lze využít později například jako vystoupení v rámci školy (pro rodiče, vedení školy apod.).
- Aktivita je vhodná spíše pro starší ročníky (4., 5.), lze ji ale modifikovat i pro ročníky nižší (např. naučíme žáky pouze refrén písně, sloku může zpívat učitel nebo ji vynecháme úplně).
- Žáky vůbec neupozorňujeme na náročnost písně.

První vyučovací hodina

- I. Vyučovací hodinu zahájíme nejprve poslechem písně skladatele Percy Mayfielda „*Hit the Road Jack*“ v podání Raye Charlese. Po poslechu se zkusíme žáků zeptat, co se jim na písni líbilo a zda ji už někdy slyšeli. Tímto způsobem pracujeme, abychom žáky co nejvíce motivovali, aby se píseň chtěli naučit. Krátce žáky seznámíme se jménem Ray Charles (americký zpěvák, klavírista, hudební skladatel 20. století, Afroameričan) a stylem rhythm and blues, který kombinuje prvky jazzu, gospelu a blues.

- II. Druhou část vyučovací hodiny věnujeme rozboru anglického textu, jeho překladu a správné výslovnosti. Text několikrát nahlas společně čteme a výslovnost upravujeme. Text refrénu musí ovládat celá třída bez výjimky, sloku později přenecháme šikovnějším žákům (nebo ji zazpíváme sami jako učitelé), ale žáky na tento postup neupozorňujeme.

Refrén:

Hit the road, Jack

and don't you come back

no more, no more, no more, no more.

Hit the road, Jack

and don't you come back no more.

Sloka:

Woah, woman, oh women,

don't treat me so mean.

You're the meanest old woman that I've ever seen.

I guess if you said so,

I'll have to pack my things and go. (That's right.)

- III. Na konci vyučovací hodiny ještě jednou pustíme žákům hudební ukázkou a doporučíme jim, aby si píseň zkusili poslechnout i ve svém volném čase.

Druhá vyučovací hodina

Druhou vyučovací hodinu věnujeme pouze rozdělení hudebních nástrojů mezi žáky a nácviku hry.

- I. Žáky rozdělíme na skupiny a rovnoměrně rozdělíme jednotlivým žákům nástroje. Dbáme přitom na to, aby byl v každé skupině alespoň jeden rytmicky šikovnější hráč, který bude udržovat rytmus ve skupině. Rozdělení při počtu 16 žáků, což je průměrný počet žáků ve třídě pro žáky s nadáním, může vypadat například takto:

- klavír – 1 žák (případně učitel, pokud nemáme ve třídě klavíristu),
- 2 xylofony – 2 žáci,
- bubny (kbelíky) – 3 žáci,
- Boomwhackers – 4 žáci.

Zbylých 5 žáků vybíráme podle jejich pěveckých dovedností, v konečné fázi budou hlavními zpěváky. Můžeme jim prozatím dát alespoň dřívka nebo rumba koule, později je ale nemusí použít.

Žáky tedy záměrně vybíráme podle toho, co si myslíme, že jim půjde nejlépe. Je tedy zřejmé, že je nutné naše předchozí povědomí o jejich schopnostech, dovednostech, příp. volnočasových aktivitách apod. O této skutečnosti je ale neinformujeme, nikdo z žáků nesmí zažívat pocit méněcennosti. Všichni dohromady tvoříme tým a každý z nás je potřebný.

- II. Následuje nácvik hry na nástroje po každé skupině zvlášť, což vyžaduje náročnější organizaci. Žákům, se kterými v té chvíli nebudeme pracovat, nedáváme hudební nástroje do rukou a zadáme jim samostatnou práci. Může se jednat například o úkol z notopisu nebo studium textu písně.

Klavír

Hit The Road Jack

P. Mayfield

Obr. 11: *Hit the Road Jack* – klavír

Boomwhackers (barevné plastové trubky, každá laděná na určitý tón, rozezníváme je úderem o nohy nebo koberec)

Hit the Road Jack BW

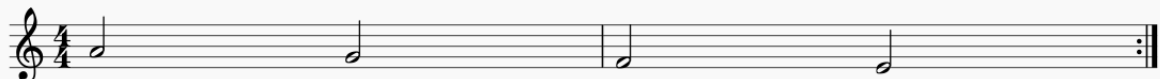
P. Mayfield

Obr. 12 *Hit the Road Jack* – BW

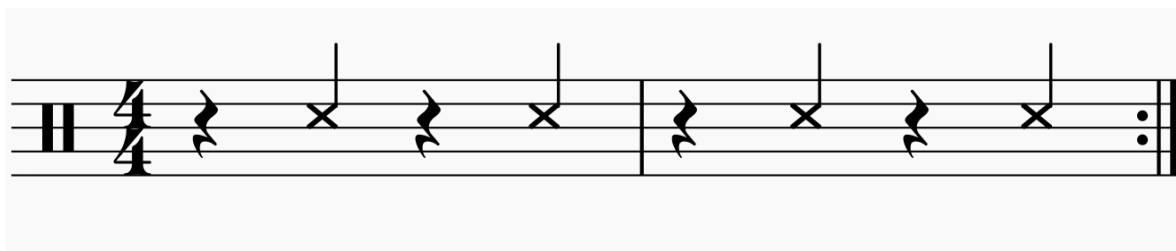
Xylofony (na jeden xylofon hrají dva hráči, každý v jiné oktávě)

Hit the Road Jack - xylofon

Obr. 13: *Hit the Road Jack* - xylofon

Bubny (kbelíky) – hrajeme vždy na druhou a čtvrtou dobu v taktu.

Obr. 14: *Hit the Road Jack* - bubny

Po osvojení hry na nástroje zvlášť po skupinách přistoupíme k postupnému spojování. Hru obměňujeme, nehrají stále všechny nástroje současně. Učitel pokynem hru jednotlivých skupin „vypíná“ a „zapíná“. Žáci tak musí udržovat neustálou pozornost, navíc tuto dovednost později využijí při spojení hry se zpěvem.

Třetí vyučovací hodina

- I. První polovinu vyučovací hodiny věnujeme pouze zpěvu písně s doprovodem klavíru. Důkladně s žáky ještě jednou projdeme text a poté se věnujeme melodii, kterou by již žáci měli mít dostatečně naposlouchanou.

„Hlavní zpěváci“, které jsme již vybrali minulou vyučovací hodinu, se musí důkladně naučit sloku písně. Pokud někdo z žáků chce, může mít i své sólo. Refrén musí ovládat celá třída bez výjimky.

- II. Po osvojení písně začneme ke zpěvu přidávat postupně jednotlivé nástroje. S písní různě pracujeme a dle fantazie ji přetváříme, nemusíme se striktně držet daného sledu písně. Konečný výsledek může vypadat např. takto:

I.	Postupné přidávání nástrojů po osmi dobách – klavír, Boomwhackers, xylofony, bubny
II.	Zpěv refrénu za doprovodu všech nástrojů (2x)
III.	Zpěv sloky za vypuštění bubnů, klavír v pianissimu
IV.	Zpěv refrénu, nástroje postupně vypouštíme po 8 dobách – bubny, xylofony, Boomwhackers
V.	Zůstává jen klavír a zpěv – zpíváme dvakrát refrén a poté už jen několikrát po sobě závěrečnou frázi „ <i>Don't you come back no more</i> “ až do úplného zeslabení

Tab. 2: *Hit the Road Jack* – konečná podoba písně

Čtvrtá vyučovací hodina

V průběhu další vyučovací hodiny (příp. hodin) celý přednes zdokonalujeme. Trénujeme po částech, vymýšlíme nové postupy, opravujeme chyby. Platí pravidlo, že čím více času aktivitě věnujeme, tím bude vystoupení dokonalejší.

5.3.7 Metodický list pro učitele č. 7

Učivo: Taktovací schémata, hudební nástroje, pohybová improvizace, poslech

Zaměření: Rozvoj sluchových, rytmických, hudebně pohybových, hudebně tvořivých a sluchových dovedností, motoriky, lokomoce a koordinace horních končetin, pozornosti, vzájemné spolupráce

Téma: Koncert, taktování, hudební nástroje v symfonickém orchestru, Petr Iljič Čajkovskij – Klavírní koncert č. 1 b moll

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky, podmínky pro organizaci:

- Je třeba mít zajištěnou funkční techniku, vhodný je počítač s internetem a reproduktory, popřípadě CD přehrávač a CD s nahrávkou skladby pro sólový nástroj a orchestr.
- Předpokládá se základní znalost rozdělení a podoby hudebních nástrojů, jedná se o rozšiřující učivo.
- Vytisknout tabulku rozdělení hudebních nástrojů v symfonickém orchestru.

Mezipředmětové vztahy: Tělesná výchova

Poznámka: K poslechu doporučujeme následující skladby.

- Petr Iljič Čajkovskij – Klavírní koncert č.1 b moll
- Antonín Dvořák – Koncert pro violoncello b moll
- Richard Addinsell – Varšavský koncert
- Edvard Grieg – Klavírní koncert a moll
- Ludwig van Beethoven – Klavírní koncert op. 73 Es dur 2. věta

-
- I. Vyučovací hodinu zahájíme krátkou diskuzí, zda již žáci někdy navštívili nějaký koncert a jaký. Následně se žáků zeptáme, co je to vlastně koncert. Můžeme vytvořit malou myšlenkovou mapu a společně s žáky utvářet vlastní definici koncertu. Důležité je, aby žáci získali tyto vědomosti:

- Koncert je společenská událost, při které se obvykle ve velkém sále provozuje hudba.
- Je to druh skladby, v níž hraje kromě orchestru také sólista.
- Na programu koncertu může být nejen populární, ale i klasická hudba.

II. Následuje motivace žáků. Žákům řekneme, že dnes můžeme mít takový malý koncert i u nás ve třídě. A protože dohromady tvoříme orchestr, je třeba si rozdělit mezi sebe hudební nástroje, které se v opravdovém symfonickém orchestru vyskytují a naučit se, jak se na ně hraje.

Žákům rozdáme připravenou tabulku rozdělení hudebních nástrojů, společně ji vyplňujeme a pantomimicky ukazujeme, jak se na daný nástroj hraje.

Symfonický orchestr - nástroje	
dechové dřevěné	
dechové žest'ové	
bicí	
smyčce	
podle potřeb skladby i drnkací nebo klávesové	

Tab. 3: Rozdělení hudebních nástrojů

Vyplněná tabulka může vypadat např. takto:

Symfonický orchestr - nástroje	
dechové dřevěné	<i>flétny, hoboje, klarinety, fagoty</i>
dechové žest'ové	<i>lesní rohy, trubky, pozouny, tuba</i>
bicí	<i>tympány, malý a velký buben, činely</i>
smyčce	<i>1. housle, 2. housle, violy, violoncella, kontrabasy</i>
podle potřeb skladby i drnkací nebo klávesové	<i>klavír, cembalo, harfa</i>

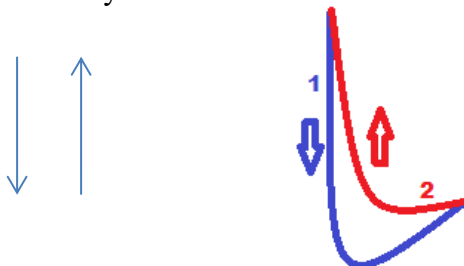
Tab. 4: Rozdělení hudebních nástrojů - řešení

- III. K uskutečnění našeho koncertu nám ale stále někdo chybí. Někdo, kdo náš orchestr bude řídit. Zeptáme se proto žáků, jestli ví, jak takovému člověku říkáme a jakým způsobem celý orchestr vede. Jedná se o dirigenta, který orchestr řídí (diriguje) za pomoci hůlky vyrobené ze dřeva nebo z plastu, tzv. taktovky.

Pokud taktovku nevlastníme, vysvětlíme žákům, že budeme dirigovat pouze rukama, tak jak to dělá pan sbormistr v pěveckém sboru. Dále s žáky provedeme nácvik taktování ve dvoudobém a třídobém metru. Zpočátku nacvičujeme pouze jednou rukou, šikovnější žáci poté mohou taktovat oběma rukama zrcadlově proti sobě.

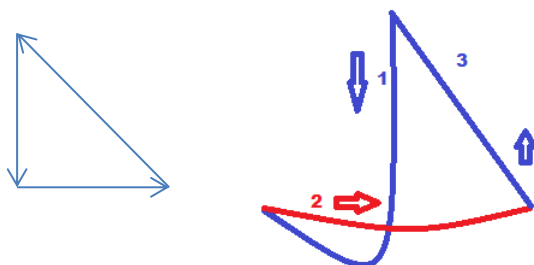
Základní taktovací schémata mají následující podobu.

- Dvoudobý takt

Obr. 15: Taktovací schéma - dvoudobý takt

- Třídobý takt

Obr. 16: Taktovací schéma – třídobý takt

Můžeme se též zmínit o tom, jak by měl vypadat základní dirigentský postoj. Ten musí být přirozený, tělo je vzpřímené, ale naprosto uvolněné. Nohy jsou mírně rozkročeny a nakročeny, což umožňuje přenášení váhy z nohy na nohu, paže visí volně podél těla. Při dirigování jsou ramena spuštěna volně dolů, nadloktí svírají s vodorovnou rovinou úhel 45 až 60 stupňů. Lokty jsou mírně zvednuty, předloktí je ve vodorovné poloze. Ruka tvoří tzv. dirigentskou „štipku“ připomínající volné držení tužky při psaní. Hřbety rukou jsou mírně vybočeny stranou (Kolář, 2009).

IV. V poslední části hodiny spojíme nabyté vědomosti a dovednosti s poslechem a zahrajeme si hru Na koncert.

Jedná se o pohybovou improvizaci na téma hry na hudební nástroje. Nejdříve si připravíme nahrávku a rozdělíme žákům úlohy – kdo bude sólista a kdo dirigent. Zbylí žáci budou tvořit orchestr. Při hudbě pak hráči napodobují pohybem hudebníky dle sluchu (Šimanovský, 2011). Úlohy mezi žáky můžeme měnit. Je zajímavé pozorovat,

kdo z žáků se cítí lépe jako sólista či dirigent a kdo raději zůstává v „bezpečí“ v přítomnosti kolektivu.

Rozdělení žáků na Klavírní koncert č. 1 b mol Petra Iljiče Čajkovského může vypadat například takto:

- dirigent,
- sólista – klavír,
- orchestr – pozouny, trubky, lesní rohy, příčná flétna, tympány, housle, violy, violoncella, kontrabasy apod.

Není nutné, aby žáci poznali po sluchu všechny nástroje, ani nemusí zastupovat po celou dobu jeden nástroj. Hrají podle toho, co v daném okamžiku slyší a dokážou rozpoznat.

- V. Zakončení hodiny – zhodnocení práce žáků, případná pochvala, poskytnutí zpětné vazby pro učitele.

5.3.8 Metodický list pro učitele č. 8

Učivo: Zhudebnění literárního textu, práce s notací, zpěv písně, hudební pojmy

Zaměření: Rozvoj hudebně tvořivých, sluchových, rytmických, pěveckých a intonačních dovedností, vědomostí z hudební teorie, řečových schopností, sluchové percepce, paměti a zrakové percepce

Téma: Zhudebnění básně Říkadlo pro lidoopy, její notový zápis a zpěv, pentatonika, opakování hudebních pojmů

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky, podmínky pro organizaci:

- Každý žák musí mít k dispozici notový papír a literární text.
- Ve třídě by měla být tabule s předepsanou notovou osnovou.
- K doprovodu zpěvu je vhodný klavír.
- Je třeba si předem vytisknout přiložené hudební pojmy, nastříhat je na kartičky a vložit je do nějaké nádoby, sáčku či klobouku.

Mezipředmětové vztahy: Český jazyk - literatura

Poznámka: Tato vzorová hodina je materiálově velmi flexibilní. Ke zhudebnění si lze vybrat i jinou báseň dle svého vlastního uvážení (např. báseň, kterou se děti učili v českém jazyce). Námět na tuto činnost byl převzat z učebnice pro čtvrtý ročník základní školy (Lišková, Hurník, 2010). Také hudební pojmy přizpůsobujeme již probranému učivu a dle tohoto kritéria je i třídíme.

-
- I. Protože práce s notami není zvláště pro „nehudebníky“ vždy zábavnou aktivitou, musíme na začátku vyučovací hodiny zvolit vhodnou motivaci. Žákům řekneme, že dnes bude mít každý z nich možnost stát se hudebním skladatelem a složí svou vlastní unikátní píseň, kterou si poté zahrajeme a zazpíváme. Pomůže nám k tomu jednoduchá básnička, kterou si společně nejdříve nahlas přečteme a tužkou či pastelkou rozdělíme na slabiky.

Říkadlo pro lidoopy

Jiří Žáček

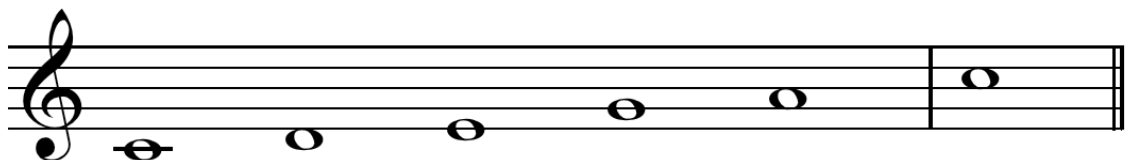
Hopsa hejsa,
hop, hop, hop,
takhle skáče lidoop.

Hopsa hejsa po pralese,
až se celá země třese.

Hopsa hejsa,
hop, hop, hop,
ještě že tam není strop.

Obr. 17: *Říkadlo pro lidoopy* (Lišková a Hurník, 2018)

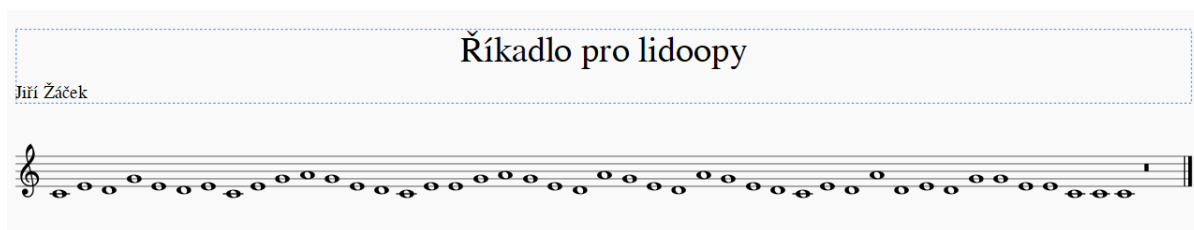
- II. Ke skládání melodie naší básně budeme používat řadu pěti tónů – tzv. pentatoniku.
V pentatonické tónové řadě se jedná o tyto tóny: c¹, d¹, e¹, g¹, a¹.

Obr. 18: *Pentatonická tónová řada*

Každá zapsaná nota představuje jednu slabiku básně. Můžeme je skládat libovolně podle svého uvážení, s žáky se však domluvíme, že všichni píseň zakončí tónem c¹, což je první stupeň naší pentatonické stupnice. Délku not a počet dob v taktu zatím neřešíme, zapisujeme pouze v celých notách a nepíšeme taktové čáry. Žákům dáme dostatek času pro jejich samostatnou práci.

V této fázi může zápis vypadat např. takto:

Obr. 19: *Říkadlo pro lidoopy* – zápis melodie

Po zapsání melodie přistoupíme k zápisu rytmu, který si nejdříve zkusíme vytleskat na text písně. Žákům můžeme pomoci udáním tempa. Píseň bude v 4/4 taktu. Nejčastěji budou děti vytleskávat osminové a čtvrt'ové noty, může se objevit i tečkovaný rytmus. Zápis dělají žáci společně s učitelem, který noty zapisuje na tabuli. Konečná podoba naší zhudebněné básně může být zapsána následujícím způsobem.

Říkadlo pro lidoopy

Jiří Žáček

Hop - sa hej - sa, hop hop hop, tak - hle ská - če li - do - op.

Hop - sa hej - sa po - pra - le - se, ať se ce - lá ze - mě - ůře - se.

Hop - sa hej - sa hop hop hop, ješ - tě - že - tam - ne - ní - strop.

Obr. 20: Říkadlo pro lidoopy – zhudebněná báseň

Písňe, které žáci vytvořili, jim můžeme přehrát a společně se třídou si je zazpívat. Žáky s nadáním tato aktivita velmi baví, mají možnost zde uplatnit svou kreativitu, tvořivost a jedinečnost. Notový materiál není obtížný, pokud máme ve třídě klavíristu, dáme mu možnost vlastního předvedení. Píseň lze také dobře zazpívat intonační formou za pomoci opěrných písní.

- III. Závěrečnou část vyučovací hodiny věnujeme opakování hudebních pojmů z hudební teorie. Opakování bude probíhat formou hry, která je pro žáky zábavná a navíc nám poskytuje přehled úrovně vědomostí konkrétních žáků, podporuje také jejich vyjadřovací schopnosti. Sledujeme především aktivitu v hodině.

Průběh aktivity:

- Jeden z žáků si vytáhne z klobouku kartičku s hudebním pojmem, který si přečte, ale nesmí nahlas vyslovit.
- Jeho úkolem je daný pojem co nejpřesněji popsat. Např. pokud si žák vytáhne kartičku „klavír“, popíše ho např. jako velký strunný hudební nástroj, jehož struny se rozeznívají pomocí kladívek.
- Ostatní žáci zvednutím ruky reagují a hádají daný pojem.
- Žák, který úspěšně uhodl daný termín, tahá z klobouku termín další.
- Pokud žák daný pojem nezná, může jednou za celou hru kartičku vrátit a táhnout jinou.
- Popisujícího žáka se snažíme korigovat a podněcujeme ho k detailnějšímu vyjádření (i když se žáci již hlásí) v případě, že např. k již zmiňovanému pojmu „klavír“ řekne pouze, že se jedná o hudební nástroj. Takový popis pojmu je nedostatečný.
- Pojmy může žák v některých případech vyjádřit i pohybem (např. u karty „taktovací schéma dvoudobého taktu“).

Houslový klíč	Nota celá
Nota půlová	Nota čtvrt'ová
Pomlka	Nota osminová
Notová osnova	Kánon
Koncert	Metronom
Stupnice	Lidová píseň
Umělá píseň	Valčík

Repetice	Píseň
Partitura	Taktovací schéma třídobého taktu
Taktovací schéma dvoudobého taktu	Violoncello
Tympány	Trubka
Pikola	Buben
Housle	Viola
Saxofon	Nátrubek

Lesní roh	Kytara
Boomwhackers	Xylofon
Zobcová flétna	Cimbál
Kontrabas	Klavír
Ludwig van Beethoven	Bedřich Smetana
Leoš Janáček	Antonín Dvořák

Tab. 5: *Hudební pojmy*

IV. Zakončení hodiny – zhodnocení práce žáků, případná pochvala, poskytnutí zpětné vazby pro učitele.

5.3.9 Metodický list pro učitele č. 9

Učivo: Netradiční hudební nástroje, souborová hra, rytmus, aktivní poslech

Zaměření: Rozvoj sluchových, rytmických, nástrojových, hudebně pohybových a poslechových dovedností, motoriky a koordinace horních končetin, paměti, pozornosti a sluchové percepce

Téma: Rytmická hra na Boomwhackers, hra na plastové kelímky jako doprovod k reprodukované hudbě

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky, podmínky pro organizaci:

- Zajistit si dostatečný počet Boomwhackers v barvě červené, oranžové, žluté, tmavě zelené a fialové a k nim vytisknout přiložené barevné karty, každé skupině připadá jedna z nich.
- Pro každého žáka 1 plastový kelímek.
- Podmínkou je počítač s internetem a reproduktory, případně nahrávka písně „Řek Zorba“ na CD.
- Předpokládá se znalost délek not a pomlk.

Mezipředmětové vztahy: Anglický jazyk

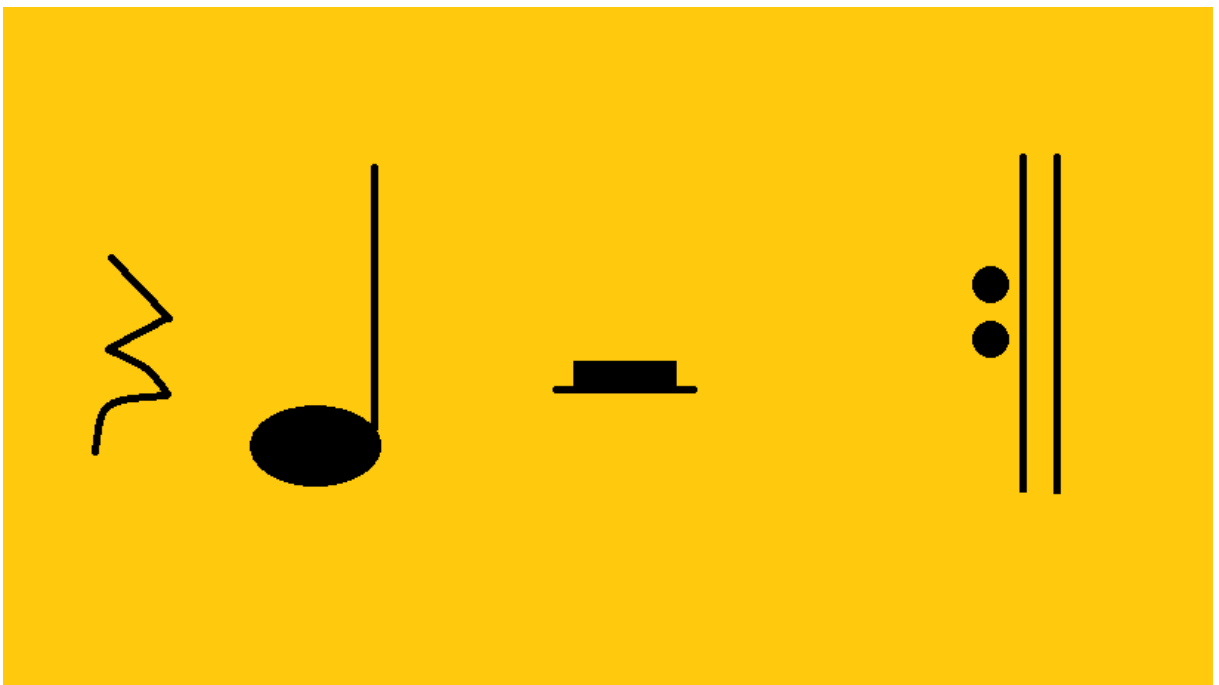
Poznámka: Aktivita s Boomwhackers je vhodná pro první seznámení se s tímto nástrojem, jde o jednoduchou hru v rytmu, která má velmi zajímavý výsledný efekt.

-
- I. Souborová hra na Boomwhackers (Eggleston, 2013) má následující průběh:
- Žáky rozdělíme rovnoměrně na šest skupin.
 - Každá skupina dostane jednu barevnou kartu s předepsaným rytmem.
 - Boomwhackers (barevné plastové trubky, každá laděná na určitý tón, rozezníváme je úderem o nohy nebo koberec) si žáci rozdělí podle barvy své karty:
 - červená – tón C (dvojnásobný počet),
 - oranžová – tón D,

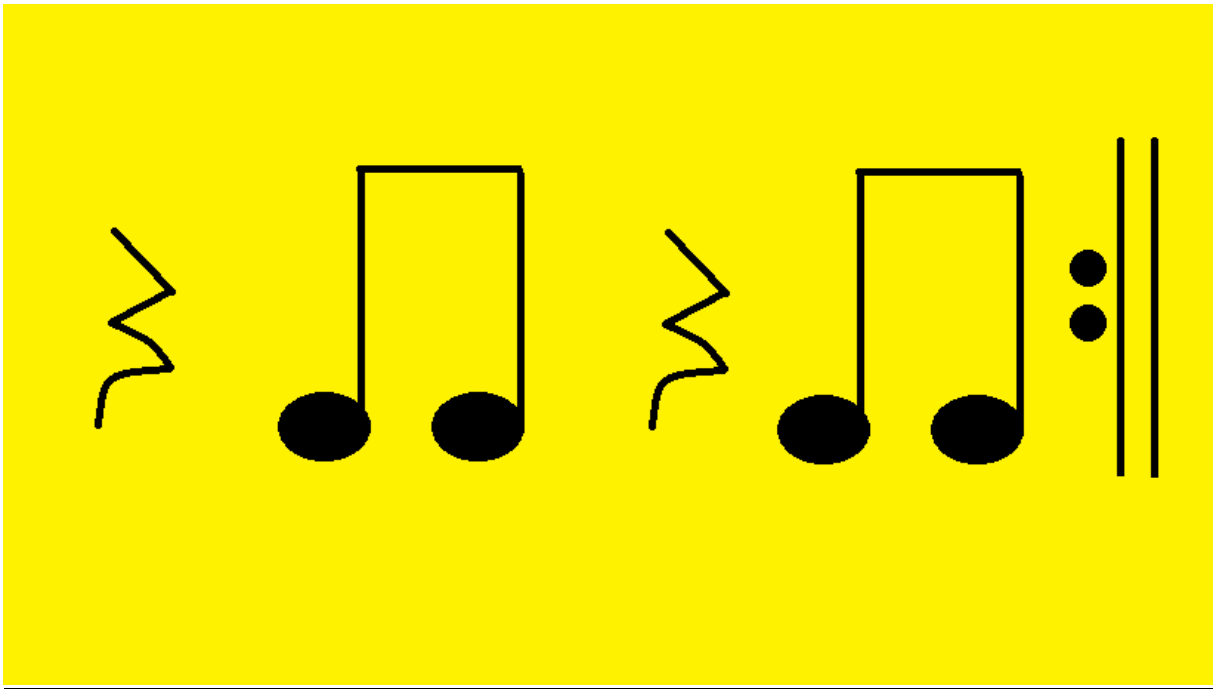
- žlutá – tón E,
 - tmavě zelená – tón G,
 - fialová – tón A.
- Žákům dáme čas, aby si samostatně nacvičili svůj rytmus, poté ho jedna skupina po druhé předvede učiteli, který opraví případné chyby.
 - Každá skupina hraje dle své karty podle předepsaného rytmu. Hrajeme na principu kánonu, nejdříve začíná červená skupina, poté oranžová atd.
 - V momentě, kdy hrají všechny skupiny současně, hra pokračuje tak, že učitel pokynem ruky „zapíná“ a „vypíná“ hru jednotlivých skupin podle svého uvážení.
 - Pokud žáci nedrží správné metrum, pomůžeme jim hrou na dřívka na každou dobu.
 - Skupiny mezi sebou často střídáme, každý žák by si měl vyzkoušet všechny předepsané rytmy.
 - Níže přiložené karty je vhodné zalaminovat.

Obr. 21: *Boomwhackers – rytmus pro tón C'*

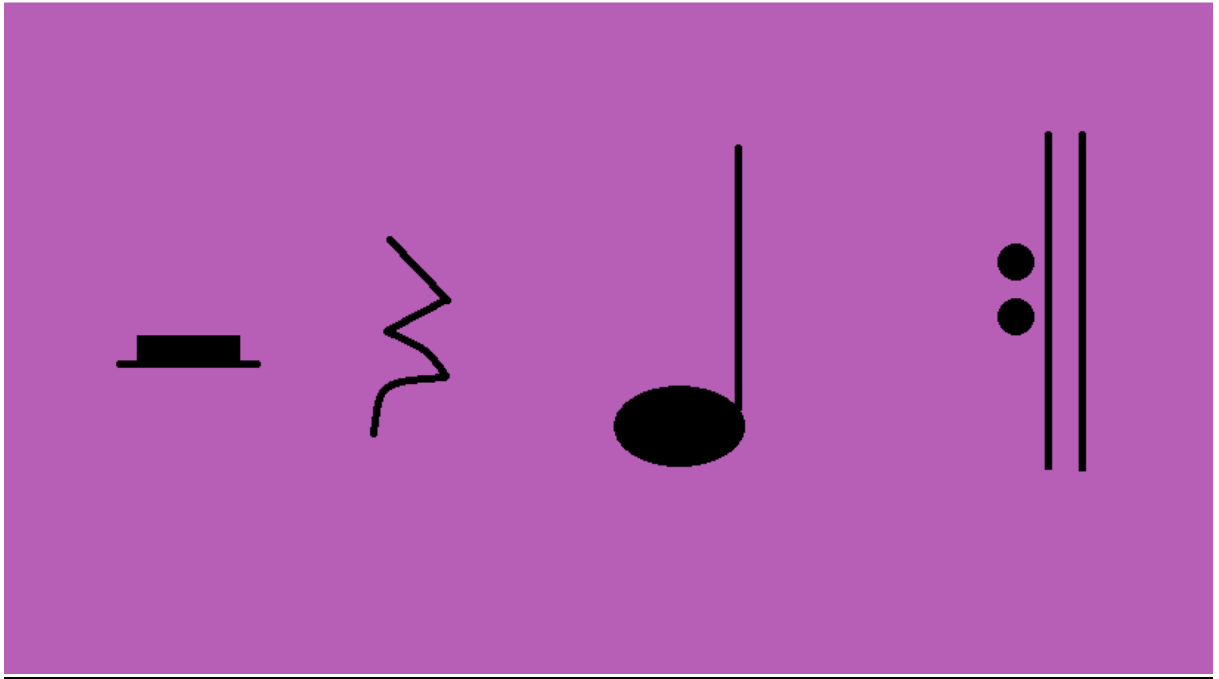
Obr. 22: *Boomwhackers – rytmus pro tón D*

Obr. 23: *Boomwhackers – rytmus pro tón E*

Obr. 24: *Boomwhackers – rytmus pro tón G*

Obr. 25: *Boomwhackers* – rytmus pro tón A

Obr. 26: *Boomwhackers* – rytmus pro tón C²

- II. V druhé části hodiny se budeme věnovat rytmické hře na plastové kelímky. Hra probíhá v kruhu buď u stolu nebo na zemi a nazýváme ji „The cup song“. Nápad vznikl v rukou britské kapely „Lulu and The Lampshades“ a velmi rychle se stal populárním. Pro lepší porozumění přikládáme i obrázkový návod (How to do the cup song, 2018). K nácviku využijeme pomocná slova v anglickém jazyce:

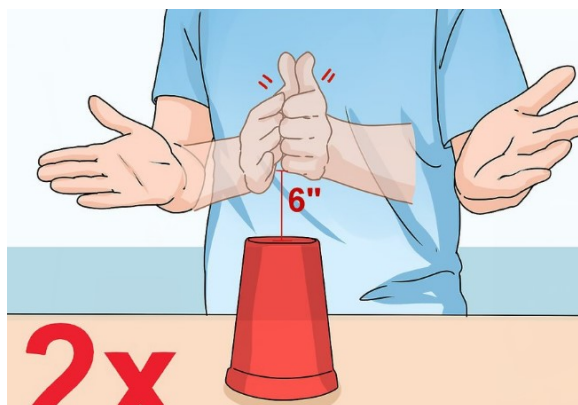
CLAP CLAP
TABLE TABLE
CLAP
UP
DOWN
CLAP
SWEAP
TOP
TABLE
BOTTOM
HAND
DOWN

1. Začínáme kelímkem položeným před sebou dnem vzhůru.

Obr. 27: *The cup song* – základní postavení (How to do the cup song, 2018)

2. **CLAP CLAP** – dvakrát tleskneme rukama.

Obr. 28: *The cup song* – krok 1 (How to do the cup song, 2018)

3. **TABLE TABLE** – čtyřikrát bouchneme střídavě oběma rukama o stůl nebo o dno kelímku (pravá, levá, pravá, levá).

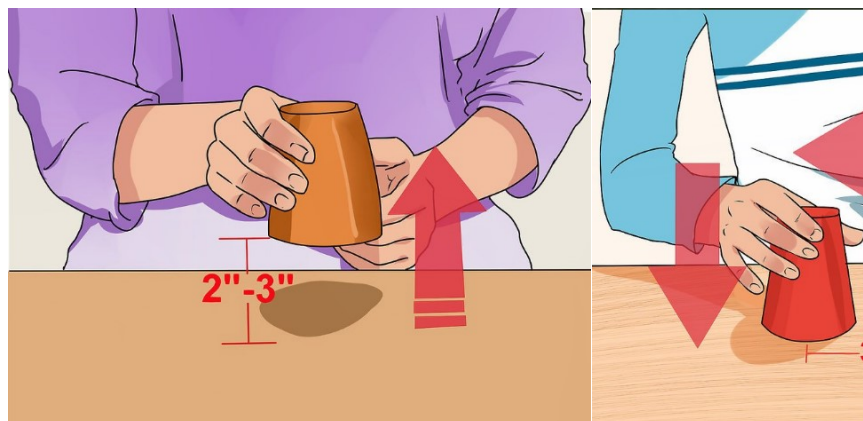
Obr. 29: *The cup song* – krok 2 (How to do the cup song, 2018)

4. **CLAP** – jedenkrát tleskneme.

Obr. 30: *The cup song* – krok 3 (How to do the cup song, 2018)

5. Do pravé ruky uchopíme kelímeček a zvedneme nahoru – **UP** a položíme dolů – **DOWN**.

Obr. 31: *The cup song* – krok 4 (How to do the cup song, 2018)

6. **CLAP** – jedenkrát tleskneme.

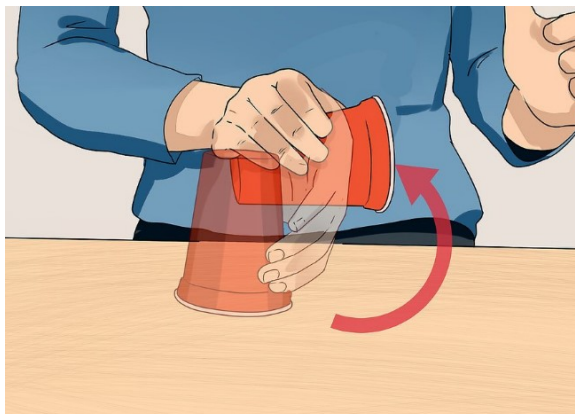
Obr. 32: *The cup song* – krok 5 (How to do the cup song, 2018)

7. **SWEAP** – pravou rukou uchopíme kelímeček z boční strany a dostaneme ho do ležaté polohy.

Obr. 33: *The cup song* – krok 6 (How to do the cup song, 2018)

8. **TOP** – otevřenou částí kelímku se dotkneme levé dlaně (kelímek držíme v pravé ruce).

Obr. 34: *The cup song* – krok 7 (How to do the cup song, 2018)

9. **TABLE** – kelímek zůstává v pravé ruce, jeho dnem bouchneme o stůl.

Obr. 35: *The cup song* – krok 8 (How to do the cup song, 2018)

10. **BOTTOM** – spodní (uzavřenou) částí kelímku se dotkneme levé dlaně, kelímek přechází z pravé ruky do levé.

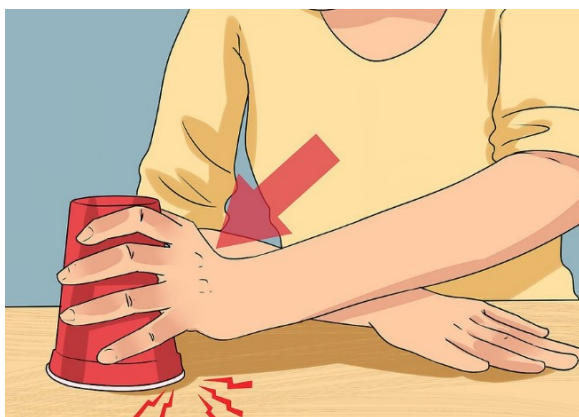
Obr. 36: *The cup song* – krok 9 (How to do the cup song, 2018)

11. **HAND** – Pravou rukou plácne do stolu.

Obr. 37: *The cup song* – krok 10 (How to do the cup song, 2018)

12. **DOWN** – Levá ruka pokládá kelímek dnem vzhůru na stůl a kelímek sunutým pohybem k sousedovi po pravé ruce.

Obr. 38: *The cup song* – krok 11 (How to do the cup song, 2018)

Tímto způsobem hra pokračuje stále dokola a dochází k putování kelímků proti směru hodinových ručiček. Až po tomto nácviku přistoupíme k doprovodu reprodukované hudby. Vhodná je hudba v 4/4 metru, která se neustále zrychluje a zvyšuje tak náročnost provedení, ale také soustředěnost žáků a v neposlední řadě zábavu – např. píseň „Řek Zorba“ volně dohledatelná na internetu.

Kelímky můžeme doprovodit i vlastní zpěv. Při zpěvu je hra náročnější, proto volíme nejdříve jednodušší písně, se kterými můžeme více pracovat po stránce dynamické. Vhodná je například africká lidová píseň „Obwisana“.

III. Zakončení hodiny – zhodnocení práce žáků, případná pochvala, poskytnutí zpětné vazby pro učitele.

5.3.10 Metodický list pro učitele č. 10

Učivo: Návčik a zpěv písně, analýza notového záznamu písně, intonace, dechová cvičení

Zaměření: Rozvoj pěveckých a intonačních dovedností, řečových schopností, paměti, pozornosti, sluchové a zrakové percepce, rozumových schopností a kreativity

Téma: Ukrajinská lidová píseň „Jedna hora vysoká je“

Časová dotace: 45 minut

Pomůcky, podmínky pro organizaci:

- Žákům poskytneme přiložený notový materiál.
- Předpokládá se dovednost učitele zahrát na klavír základní cvičení na rozezpívání a poté konkrétní píseň, minimem je orientace na klaviatuře při kontrole návčiku písně intonační metodou.
- K intonačnímu návčiku je také zapotřebí tabule s předepsanou notovou osnovou.

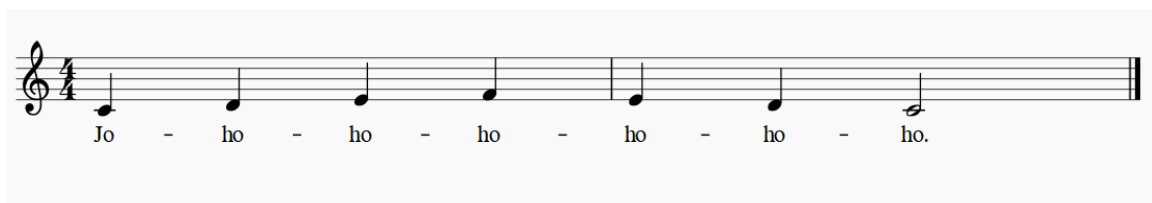
Mezipředmětové vztahy: Výtvarná výchova

Poznámka: Píseň můžeme žáky učit též metodou imitační, kdy žákům předzpíváme vždy určitý úsek písně a žáci jej po nás zopakují. Intonační návčik písně není pro žáky prvního stupně jednoduchý, nevdí, pokud se žákům nebude dařit dobře intonovat, jedná se pouze o návčik a každý dílčí úspěch je krokem k další dovednosti, kterou žáci později využijí na druhém stupni základní školy.

-
- I. Dechové cvičení provádíme ve stoje, máme rovná záda, nohy mírně rozkročené, ramena dolů.
- Několikrát se nadechneme volně nosem a vydechneme ústy.
 - Poté se nadechujeme a vydechujeme v poměru 3:1 (na 3 doby nádech, na 1 dobu výdech).
 - Nádech nosem na 3 doby, 2 doby setrváme, výdech ústy.
 - Nádech nosem na 3 doby, 2 doby setrváme, výdech na 6 dob na sykavku „S“ (musí být plynulý a pravidelný).

- nakonec zcela volný nádech nosem a výdech ústy (cítíme, jak jsme uvolnění).

II. Rozezpívání cvičíme na slabiky „johoho“, „dubaduba“.

Obr. 39: *Rozezpívání 1*

Obr. 40: *Rozezpívání 2*

III. Žákům rozdáme přiložený notový materiál.

Jedna hora vysoká je

český text: F.V. Mareš ukrajinská

**2. A ta, která daleká je,
 bohatá má stáda,
 blízká má jen černé oči,
 ale má mě ráda.**

**3. A tak já tu vzdálenější
 lidem podaruju,
 a k té blízké černooké,
 pěšky povandruju.**

Obr. 41: *Jedna hora vysoká je*

Následuje seznámení žáků s písní, soustředíme se na:

- původ písně – Ukrajina, lidová píseň,
- tóninu – d moll (poznají žáci navštěvující základní uměleckou školu),
- klíč – houslový,
- předznamenání – 1 bé.

IV. V další fázi zahájíme nácvik písně intonací s následujícím postupem:

- Na tabuli zapíšeme stupnici d moll, na klavír zahrajeme první stupeň a celou stupnici několikrát spolu s žáky zazpíváme.

- Zeptáme se žáků, na kterém stupni této stupnice začíná naše píseň. Jedná se o první stupeň.
- Poté se zaměříme na melodii, zpíváme na slabiku „na“. Jako podpora nám slouží náčrtek stupnice na tabuli. Uvědomujeme si, kdy melodie stoupá a kdy klesá. Učitel ukazuje jednotlivé tóny, tak jak jdou v písni za sebou a žáci se je snaží zazpívat.

Problémová místa:

- Čistá kvarta nahoru (tóny a – d) a dolů (d – a) – využijeme opěrnou píseň „Hoří, hoří“ či „Pásli ovce Valaši“
- Malá tercie (tóny e – cis) – pomáháme si podpůrnou písní „Pec nám spadla“
- Teprve po dostatečném osvojení melodie vkládáme do písničky rytmus. Žákům klademe následující otázky:
 - „Na kolik dob jsou jednotlivé noty v písni?“
 - „Kolik dob trvá jeden takt písničky?“

Vytleskáme rytmus se slovy „prva doba, druha doba“ (problémovým místem může být tečkovaný rytmus (prvado – ba)).

- Dále přistoupíme ke spojení melodie a rytmu. Zpíváme na slabiku „pa“. Navíc klademe otázky:
 - „Které takty jsou si podobné?“
 - „Které takty jsou stejné?“
- Než připojíme k melodii a rytmu text, musíme žáky seznámit s jeho významem. K tomu využijeme náčrty obrázků na tabuli. Některý z žáků vždy přečte sloku a přijde k tabuli namalovat obrázek, který nám pomůže pochopit příběh. Žáci kreslí

např. vysokou a nízkou horu, dvě dívky, stáda ovcí či koz, srdce jako symbol lásky, chlapce, který si vybírá svou nastávající apod.

Pokud je to nutné, vysvětlíme žákům neznámá slova – např. „vandrovat“ – chodit, cestovat, putovat.

- V poslední části hodiny spojujeme melodii, rytmus i text v jeden celek s následujícím postupem:
 - Nejprve zazpíváme s žáky celou píseň.
 - Dále s písní různě pracujeme. Při zpěvu první sloky zpívá první polovina žáků předvětí, druhá polovina poté závětí. Ve druhé sloce zpívá první polovina žáků brumendo, druhá polovina text písně. Třetí sloku zpívají všichni text písně.
 - Po důkladném osvojení písně lze zpívat i jako tříhlasý kánon.

V. Zakončení hodiny – zhodnocení práce žáků, případná pochvala, poskytnutí zpětné vazby pro učitele.

5.4 Diskuse

V rámci praktické části této diplomové práce bylo vytvořeno celkem deset metodických listů – vzorových hodin, které jsou zaměřeny na výuku žáků s mimořádným nadáním.

Každá ze zmíněných vyučovacích hodin respektuje pravidla enrichmentu (obohacení) výuky, což dokládá jejich komplexnost v rámci mezipředmětových vztahů i využití netradičních pomůcek a inovativních metod, které jsou v souladu s výukovými metodami používanými u žáků s nadáním. Obohacením výuky práce přispívá k rozvoji nadání žáků.

Práce respektuje rozvoj všech základních hudebních dovedností, které jsou nutné k realizaci hudebních činností v hudební výchově na prvním stupni základní školy. Jedná se o sluchové, rytmické, pěvecké, intonační, nástrojové, hudebně pohybové, hudebně tvořivé a poslechové dovednosti. Využívá však faktu, že hudební výchova je prostředkem rozvoje nadání komplexně, nerozvíjí tedy pouze nadání hudební. Jedná se o celkovou podporu nadaných žáků prostřednictvím hudební výchovy, hudební nadání je jednou z rozvíjejících se složek, ne však prioritních.

Veškeré vzorové hodiny byly vyučovány s pozitivním výsledkem ve třídě pro žáky s mimořádným nadáním na Fakultní základní škole Hádkově Olomouc a respektují specifika těchto žáků. Využívají efektivních přístupů k nadaným žákům – nechávají je samostatně přemýšlet, diskutovat, objevovat. Neočekávají bezchybnost, nýbrž oceňují snahu. Snaží se nevytvářet rivalitu v kolektivu použitím soutěživých her, naopak kladou důraz na zlepšení sociálních vztahů ve třídě. Dávají žákům prostor pro vlastní interpretaci.

Domníváme se, že tyto vzorové hodiny mohou být aplikovány i v běžných třídách základní školy, jelikož naplňují učivo stanovené výukovými plány a nekladou na žáky neúměrné nároky vzhledem k jejich věku.

Vzorové hodiny hudební výchovy rozvíjejí hudební schopnosti a dovednosti, zároveň však ovlivňují rozvoj motoriky, koordinace končetin, zrakovou a sluchovou percepci, komunikaci, sociální vztahování a další oblasti. Tento rozvoj je důležitý z hlediska prokazaného asynchronního vývoje nadaných žáků a dotýká se též a především žáků s tzv. dvojí výjimečností.

Mezi limitující faktory realizace uvedených hodin řadíme osobnost učitele, osobnost žáka, ale i materiální vybavení školy. Za ovlivnitelný faktor považujeme osobnost učitele, který by se kromě své plné kvalifikace měl zaměřit na rozvoj své kreativity a správný přístup k žákům s mimořádným nadáním. Osobnost žáků, schopnosti a dovednosti třídy jako celku a materiální vybavení konkrétní školy, na které budou vzorové hodiny v budoucnu realizovány, pokládáme za námi neovlivnitelný faktor, tudíž nelze předpovědět, s jakým výsledkem budou hodiny vyučovány v jiných třídách. Z tohoto důvodu jsme metodické listy nastavili tak, aby si je každý učitel mohl flexibilně upravit (nabízíme množství alternativních postupů), což dokládá i možnost jejich aplikace v kterémkoli ročníku prvního stupně. Učitel nadaných žáků je však musí umět zakomponovat do své třídy a zvážit limity a přednosti svých žáků.

Důležité je umění využít možnosti dětí na maximum, nebát se obtížnějších úloh a vážit si dětí, se kterými máme možnost pracovat, jelikož žáci s nadáním nás učitele dokážou v mnohém obohatit.

ZÁVĚR

Žáci s mimořádným nadáním tvoří specifickou skupinu dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Hudební výchova je jedním z významných prostředků komplexního rozvoje jejich nadání, vytvořili jsme proto tyto vzorové hodiny hudební výchovy pro pedagogy prvního stupně základních škol, kteří se ve své praxi setkávají s touto skupinou žáků, což bylo cílem naší práce.

Pro úspěšné naplnění tohoto cíle byla nezbytně nutná teoretická znalost dané problematiky. Získali jsme informace o principech a strategiích při práci s nadanými žáky a poznali vhodné organizační formy a inovativní metody výuky, které přispívají k jejich rozvoji. Z hlediska hudebního jsme pracovali s poznatky hudební pedagogiky a psychologie. Zajímali jsme se o hudební vývoj jedince mladšího školního věku a zkoumali vliv hudebních činností na činnosti nehudební. Teoretickou část práce jsme tedy vytvořili jako východisko pro tvorbu části praktické.

Všechny vzorové vyučovací hodiny byly osobně vyučovány ve třídě pro žáky s mimořádným nadáním s pozitivním ohlasem našich kolegů i žáků na Fakultní základní škole Hálkově v Olomouci. Podařilo se nám vytvořit materiál, který rozvíjí hudební i nehudební dovednosti žáků s nadáním, respektuje přitom aktuální schopnosti žáků a je flexibilně upravitelný z hlediska jejich věku. Výuka je tvořena v souladu s příslušnými vzdělávacími programy činnostmi pěveckými, instrumentálními, poslechovými i hudebně – pohybovými. Tyto činnosti se navzájem prolínají a doplňují. Rozšířením základních témat o další informace nad rámec běžné výuky, obohacením výuky mezipředmětovými poznatky, ale i netradičními hudebními nástroji naplňují jednotlivé vyučovací hodiny strategii enrichmentu, které se cíleně využívá při práci s nadanými žáky.

Věřím, že naše vzorové hodiny nabídnou pedagogům konkrétní příklady činností, aktivit a způsobů práce, které budou se svými žáky realizovat. Zároveň se domnívám, že by jim mohly být inspirací pro vytváření vyučovacích hodin, které budou kreativnější a nápaditější, a v tom shledáváme největší možný přínos této práce.

Jelikož výběr dostupných učebnic pro první stupeň základních škol je značně omezený a neexistuje žádná učebnice hudební výchovy, která by se zaměřovala speciálně na výuku

nadaných žáků, mohla by být tato práce podnětem pro jejich budoucí tvorbu. Velmi zajímavý by též mohl být detailnější výzkum vlivu hudebního působení na rozvoj inteligence a nadání.

Vzdělávání nadaných žáků se v České republice začíná velmi rychle rozvíjet a roste počet škol, které zřizují pro nadané žáky speciální třídy. Učitelé by na tuto specifickou skupinu žáků, která má speciální vzdělávací potřeby, měli být profesně připraveni. Věříme, že tato diplomová práce bude směřovat ke komplexnější podpoře a vývoji tohoto postupně se vyvíjejícího stavu.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ

CAMPBELL, JAMES R. *Jak rozvíjet nadání vašich dětí*. Praha: Portál, 2001, 172 s. ISBN 80-7178-516-4.

CONDE, Enrique. *Jambo Bwana*: In: *Youtube* [online]. 06.04.2008 [cit. 2018-06-02]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=vUrVeRGo5IM>

EGGLESTON, Clare. *Boomwhacker Rhythms* [online]. 16.09.2013 [cit. 2018-06-02]. Dostupné z: <http://highshoalsmusic.blogspot.com/2013/09/boomwhacker-rhythms.html>

Fairtrade [online]. 2018 [cit. 2018-06-02]. Dostupné z: <https://www.fairtrade.cz/>

FAKULTNÍ ZÁKLADNÍ ŠKOLA OLOMOUC. *ŠVP ZV zpracovaný podle RVP ZV. Jazyky, talent, motivace aneb Hálkova nezahálí. Verze 6, 2013*.

FOŘTÍKOVÁ, Jitka. *Talent a nadání: jejich rozvoj ve volném čase*. Aktualiz. vyd. Praha: NIDM - Národní institut dětí a mládeže MŠMT, 2009. ISBN 978-80-86784-75-5.

FRANĚK, Marek. *Hudební psychologie*. V Praze: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0965-7.

FREEMAN, Joan. *Out-of-school educational provision for the gifted and talented around the world: part one: the research. Part two: the conclusions* [online]. London: A report for the Department of Education and Skills, 2002 [cit. 2018-06-02]. Dostupné z: http://www.joanfreeman.com/pdf/Text_part_one.pdf

GARDNER, Howard. *Dimenze myšlení: teorie rozmanitých inteligencí*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-279-3.

GOŠOVÁ, Věra. *Metodický portál RVP: Nadané děti a žáci* [online]. 25.08.2011 [cit. 2018-06-02]. Dostupné z: http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/N/Nadané_děti_a_žáci

GRECMANOVÁ, Helena, Eva URBANOVSKÁ a Petr NOVOTNÝ. *Podporujeme aktivní myšlení a samostatné učení žáků*. Olomouc: Hanex, 2000. ISBN 80-85783-28-2.

GUILFORD, Joy Paul. *Creative abilities in the Arts*. Psychological Review: 1957.

HAVIGEROVÁ, Jana Marie. *Vzděláváme nadané děti*. Praha: Portal, 2011.

HAVIGEROVÁ, Jana Marie a Blanka KŘOVÁČKOVÁ. *Co bychom měli vědět o nadání*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011b. ISBN 978-80-7435-092-4.

HOLAS, Milan. *Hudební pedagogika*. Praha: Nakladatelství AMU, 2004. Knižnice Metodického centra HAMU. ISBN 80-7331-018-X.

HOW TO DO THE CUP SONG. *WikiHow* [online]. [cit. 2018-06-02]. Dostupné z: <https://www.wikihow.com/Do-the-Cup-Song>

HŘÍBKOVÁ, Lenka. *Nadané děti v předškolním věku. Metodické listy pro předškolní vzdělávání*. Praha: Raabe, 1999.

HŘÍBKOVÁ, Lenka. *Základní témata problematiky nadaných*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2007. ISBN 978-80-86723-25-9.

Indiánská legenda. *Ammolite.cz* [online]. 2015 [cit. 2018-06-02]. Dostupné z: <http://shop.ammolite.cz/cz-texty-3.html>

JURÁŠKOVÁ, Jana. *Základy pedagogiky nadaných*. Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, 2006. ISBN 80-86856-19-4.

KENYAN BOYS CHOIR. Jambo bwana. In: *Youtube* [online]. 12.01.2010 [cit. 2018-06-17]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?time_continue=39&v=tDaiTMA0TKo

KENYAN BOYS CHOIR. Jambo Bwana [online]. 06.03.2014 [cit. 2018-06-02]. Dostupné z: <https://lyricstranslate.com/de/kenyan-boys-choir-jambo-bwana-lyrics.html>

KOLÁŘ, Jiří. *Sborový zpěv a řízení sboru I*. Netolice: Jc-Audio, 2009. ISBN 978-80-87132-04-3.

LASEVIČOVÁ, Jarmila. *Didaktika hudební výchovy pro učitele primárního vzdělávání: distanční text*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-7368-007-6.

LAZNIBATOVÁ, Jolana. *Nadané dieťa: jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie*. Bratislava: Iris, 2007. ISBN 80-88778-32-8.

LIŠKOVÁ, Marie a Lukáš HURNÍK. *Hudební výchova pro 4. ročník základní školy*. 3., upravené vydání. Ilustroval Václav ČERNÝ. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, akciová společnost, 2018. ISBN 978-80-7235-608-9.

LIVE BETTER MEDIA. Traditional Irish Music Compilation: Instrumental Irish Music for Dancing. In: *Youtube* [online]. 11.02.2016 [cit. 2018-06-10]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=xBRo-LORA8I&t=87s>

MACHŮ, Eva a Ilona KOČVAROVÁ. *Kvalita školy z hlediska péče o nadané žáky*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2013. ISBN 978-80-7454-316-6.

MACHŮ, Eva. *Nadaný žák*. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-197-3.

MACHŮ, Eva. *Rozpoznávání a vzdělávání rozumově nadaných dětí v běžné třídě základní školy: příručka pro učitele a studenty učitelství*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-3979-5.

MAZÁČOVÁ, Nataša. Metody práce s nadaným žákem na prvním stupni ZŠ a způsoby hodnocení nadaných žáků. *Is.muni.cz* [online]. Brno, 2015 [cit. 2018-06-02]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1441/jaro2015/MSBP_POPS/um/N._Mazacova_-_prezentace_Metody_prace_s_nadanym_zakem.pdf

MOGA, Erik. *Does Studying the Arts Engender Creative Thinking? Evidence for Near but Not Far Transfer* [online]. 24.02.2007 [cit. 2018-06-02]. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/3333639?seq=1#page_scan_tab_contents

Mozart v Praze (animovaný film). *Česká televize* [film]. 17.09.2014 [cit. 2018-06-02]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1151173190-mozart-v-praze/>

MÜLLER, Oldřich. *Terapie ve speciální pedagogice*. 2., přeprac. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4172-7.

NICOLS, Roger. *Indians in the United States and Canada: A comparative history*. Nebraska: University of Nebraska Press, 1999.

POBUDOVÁ, Lenka. *Co se hodí k Africe a konci školního roku aneb Hrajte si* [online]. 16.06.2016 [cit. 2018-06-02]. Dostupné z: <http://jaknahudebku.blogspot.com/2016/06/co-se-hodi-k-africe-konci-skolniho-roku.html>

POBUDOVÁ, Lenka. W. A. Mozart + L. van Beethoven - kreslený příběh a Turecký pochod + tip k Ódě na radost. *Jaknahudebku.blogspot.com* [online]. 12.02.2018 [cit. 2018-06-02]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=vgQuBCwVzWQ>

PORTEŠOVÁ, Šárka. *Mensa ČR pro nadané děti: Dvoji výjimečnost - co to je?* [online]. 01.10.2009 [cit. 2018-06-02]. Dostupné z: <https://deti.mensa.cz/index.php?pg=odborne-informace--problemy--dvoji-vyjimecnost&aid=130>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. 01.09.2013 [cit. 2018-06-02]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/433>

SALVET, Václav. *Nadace český hudební fond. Hudební výchova.: Afrika. Projekt v tercií a kvartě víceletého gymnázia* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2006, 14(2) [cit. 2018-06-02]. ISSN 1210-3683. Dostupné z: http://hudebnivychova.pedf.cuni.cz/Archiv/pdf%202006/HV2_2006.pdf

Scores of children rescued from organized slave labour in INTERPOL-led operation conducted by Côte d'Ivoire police [online]. 03.04.2009 [cit. 2018-06-02]. Dostupné z: <https://www.interpol.int/News-and-media/News/2009/N20090803>

SEDLÁK, František a Rudolf SIEBR. *Didaktika hudební výchovy na prvním stupni základní školy: učebnice pro studenty pedagogických fakult*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

SEDLÁK, František a Hana VÁŇOVÁ. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2060-2.

SEJVALOVÁ, Jitka. *Talent a nadání. Jejich rozvoj ve volném čase*. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT ČR, 2004. ISBN 80-86784-03-7.

SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1821-7.

ŠIMANOVSKÝ, Zdeněk. *Hry s hudbou a techniky muzikoterapie ve výchově, sociální práci a klinické praxi*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-928-6.

ŠIMONÍK, Oldřich a Barbora BAZALOVÁ. *Vzdělávání nadaných žáků*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5349-6.

Taneční hrátky s Honzou Onderem: Zábavná televizní taneční škola pro děti. *Česká televize* [film]. 02.04.2015 [cit. 2018-06-02]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10597308307-tanecni-hratky-s-honzou-onderem/215543110050016>

The Infinite Sun a Canoe song aneb Hrajeme si na Indiány:-). *Jaknahudebku.blogspot.com* [online]. 10.05.2017 [cit. 2018-06-02]. Dostupné z: <http://jaknahudebku.blogspot.cz/2017/05/the-infinite-sun-canoe-song-aneb.html>

Turecký pochod: In: *Youtube* [online]. 12.02.2018 [cit. 2018-06-02]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=vgQuBCwVzWQ>

VONDRÁKOVÁ, Eva. *Návrhy koncepce pro práci s nadanými žáky z let 2004 – 2011*. Z materiálů pracovní skupiny k nadaným při MŠMT ČR, 2012.

Vyhláška č. 27/2016 o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných [online]. 21.01.2016 [cit. 2018-06-02]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/vyhlaska-c-27-2016-sb-o-vzdelavani-zaku-se-specialnimi-2>

WINEBRENNER, Susan. *Teaching gifted kids in today's classroom: strategies and techniques every teacher can use*. Rev. & updated 3rd ed. Minneapolis: Free Spirit, c2011. ISBN 978-1-57542-395-1.

Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání[online]. 24.09.2004 [cit. 2018-06-02]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-1-9-2017-do-31-8-2018>

ZORMANOVÁ, Lucie. *Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4100-0.

Seznam zkratk

1. RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
2. ŠVP – Školní vzdělávací program
3. FZŠ – Fakultní základní škola
4. BW - Boomwhackers

Seznam obrázků a tabulek

Seznam obrázků

1. The Infinite Sun	s. 45
2. Turecký pochod – poslechová mapa	s. 49
3. Jambo bwana – text písně	s. 54
4. Jambo bwana – překlad	s. 56
5. Jambo bwana – lidová píseň z Keni	s. 58
6. Píseň Obwisana	s. 61
7. Úder Open	s. 61
8. Úder Bass	s. 62
9. Úder Slap	s. 62
10. Příklady bubnovacích rytmů	s. 63
11. Hit the Road Jack – klavír	s. 67
12. Hit the Road Jack – BW	s. 67
13. Hit the Road Jack – xylofon	s. 67
14. Hit the Road Jack – bubny	s. 68
15. Taktovací schéma – dvoudobý takt	s. 73
16. Taktovací schéma – třídobý takt	s. 73
17. Říkadlo pro lidoopy	s. 76
18. Pentatonická tónová řada	s. 76
19. Říkadlo pro lidoopy – zápis melodie	s. 77
20. Říkadlo pro lidoopy – zhudebněná báseň	s. 78
21. Rytmus pro Boomwhackers tón C ¹	s. 85
22. Rytmus pro Boomwhackers tón D	s. 85
23. Rytmus pro Boomwhackers tón E	s. 86
24. Rytmus pro Boomwhackers tón G	s. 86
25. Rytmus pro Boomwhackers tón A	s. 87
26. Rytmus pro Boomwhackers tón C ²	s. 87

27. The cup song – základní postavení	s. 88
28. The cup song – krok 1	s. 89
29. The cup song – krok 2	s. 89
30. The cup song – krok 3	s. 89
31. The cup song – krok 4	s. 90
32. The cup song – krok 5	s. 90
33. The cup song – krok 6	s. 90
34. The cup song – krok 7	s. 91
35. The cup song – krok 8	s. 91
36. The cup song – krok 9	s. 91
37. The cup song – krok 10	s. 92
38. The cup song – krok 11	s. 92
39. Rozezpívání 1	s. 95
40. Rozezpívání 2	s. 95
41. Jedna hora vysoká je	s. 96

Seznam tabulek

1. Základní hudební dovednosti	s. 26
2. Hit the Road Jack – konečná podoba písně	s. 69
3. Rozdělení hudebních nástrojů	s. 71
4. Rozdělení hudebních nástrojů – řešení	s. 72
5. Hudební pojmy	s. 80

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Daniela Koplíková
Katedra:	Katedra hudební výchovy
Vedoucí práce:	Mgr. Lenka Kružíková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Vzorové hodiny hudební výchovy u žáků s nadáním na prvním stupni základní školy
Název v angličtině:	Model music lessons with gifted primary school pupils
Anotace práce:	<p>Diplomová práce se zabývá tvorbou vzorových hodin hudební výchovy ve třídě pro žáky s nadáním na prvním stupni základní školy. Práce je členěna na část teoretickou a praktickou.</p> <p>Obsah teoretické části představuje základní teoretická východiska oblasti nadání. Zabývá se pohledem na proces vzdělávání žáků s nadáním, charakterizuje jejich specifika a popisuje principy práce s těmito žáky. Využívá poznatků hudební pedagogiky a psychologie a věnuje se hudebnímu vývoji dítěte mladšího školního věku. Popisuje jeho rozvoj v oblasti hudební i nehudební. Doporučuje vhodné organizační formy a metody výuky.</p> <p>Praktická část obsahuje metodické listy cíleně směřované na žáky s nadáním a strategii enrichmentu. Jsou zaměřeny na rozvoj hudebních i nehudebních schopností a využívají inovativní metody výuky.</p>
Klíčová slova:	Nadání, žák s mimořádným nadáním, inteligence, talent, vzdělávání, enrichment, inovativní metody výuky, organizační formy výuky, hudební výchova, hudební vývoj dítěte, hudební schopnosti, hudební dovednosti, hudební činnosti, hudební psychologie, hudební pedagogika
Anotace v angličtině:	<p>This thesis is dedicated to creation of model music lessons for gifted primary school pupils. The thesis is divided to theoretical and empirical part.</p> <p>The theoretical part presents the basic concept of theoretical starting point for education of gifted children. The thesis deals with the process of education for gifted pupils, it characterizes the specifics of such and education and it describes how to work with these children. The thesis employs</p>

	<p>the knowledge of musical pedagogy and psychology and it deals with musical development of primary school children. The thesis describes the progress in both the musical and non-musical part of personality of pupils. The thesis recommends the appropriate forms and methods of education. The empirical part of this thesis presents methodical worksheets focused on gifted pupils and on the strategies of enrichment. The worksheets aim to develop musical and also non-musical capabilities and to use innovative methods of education.</p>
Klíčová slova v angličtině:	Talent, gifted pupil, intelligence, education, enrichment, innovative methods of education, organizational forms of education, music, musical development of children, musical capabilities, musical skills, musical activities, psychology of music, musical pedagogy
Přílohy vázané v práci:	
Rozsah práce:	110 stran
Jazyk práce:	čeština